

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

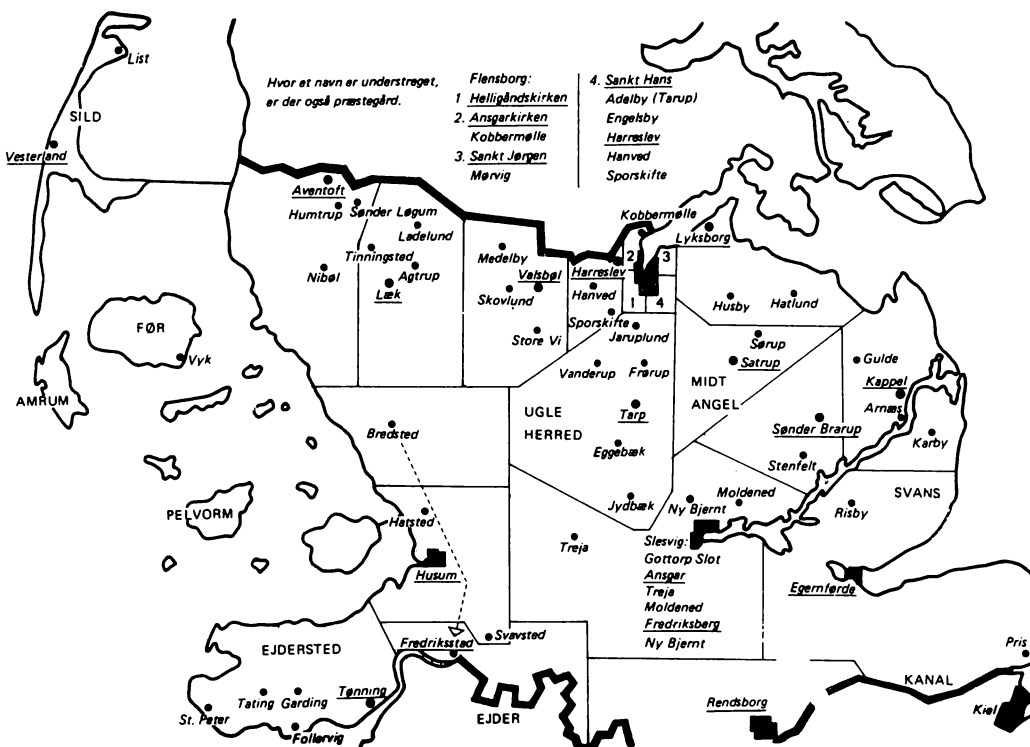
Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

DANSKE KIRKEBØGER I SYDSLESVIG

Præsternes adresse:

25927 Aventoft
Drift 8

24340 Eckernförde
Ostlandstr. 21

24937 Flensborg
Wrangelstr. 14
(provsten og kirkekontoret)

24939 Flensborg
Apenrader Str. 25
(Ansgar-Kirken)

24937 Flensborg
Stuhrs Allee 17
(Helligåndskirken)

24943 Flensborg
Kappelner Str. 38
(Sct. Hans/Adelby)

24943 Flensborg
Adelbyer Kirchenweg
(Sct. Jørgen/Mørvig)

24941 Flensborg
Ahornweg 13
(Sporskifte/Rude)

25840 Friedrichstadt
Prinzenstr. 28

24960 Glücksburg
Schwennastr. 12

24955 Harrisee
Berghofstr. 10

25813 Husum
Klaus-Groth-Str. 39

24376 Kappeln
Amselweg 9

25917 Leck
Osterstr. 5

24768 Rendsburg
Gerichtsberg 6

24986 Satrup
Wolleshuus 1

24837 Schleswig
Bismarckstr. 18a
(Slesvig Ansgar/Nord)

24837 Schleswig
Mansteinstr. 9
(Slesvig-Fredriksberg)

24392 Süderbrarup
Schleswiger Str. 38

24963 Tarp
Harkielweg 2

25832 Tönning
Herrengaben 3

24980 Wallsbüll
Kirchenweg 17

25980 Westerland
Rosenweg 5

Danske Kirkebøger i Sydslesvig

Danske Kirkebøger i Sydslesvig

ved Lars N. Henningsen

Arkivserien

udgivet af

Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek
for Sydslesvig

Flensborg 1993

Lars N. Henningsen: Danske Kirkebøger i Sydslesvig
Udgivet af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek
for Sydslesvig 1993

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri ApS, Haderslev

I kommission hos Padborg Boghandel
DK-6330 Padborg

ISBN 87-89178-14-9

Indhold

1. Indledning	7
2. Danske kirkebøger – et spejl af det dansk-tyske forhold	10
3. Arkivalierne: Hovedbøger – kontrabøger – mikrofilm	38
4. Kirkebøger og præstedistrikter – en fortegnelse	45
Den frie danske Menighed i Flensborg 1851-64 s. 45. – Den danske »personalmenighed« i Flensborg 1864-1921 s. 46. – Den danske Menighed i Flensborg og Omegn – Dansk Kirke i Sydslesvig 1921ff s. 50. – Helligåndskirkens præstedistrikt s. 57. – Rude og Sporskifte s. 60. – Ansgar-Kirken, Flensborg Nord s. 61. – Sct. Hans og Adelby s. 65. – Sct. Jørgen og Mørvig s. 66. – Harreslev s. 68. – Lyksborg og Omegn s. 70. – Ugle herred s. 73. – Valsbøl og Omegn s. 74. – Kappel og Omegn s. 76. – Satrup og Sørup s. 79. – Ansgar, Slesvig Nord s. 80. – Frederiksberg, Slesvig Syd s. 84. – Sønderbrarup s. 85. – Egernførde s. 89. – Rendsborg og Omegn s. 90. – Ejdersted s. 91. – Husum s. 93. – Frederiksstad- Bredsted s. 94. – Aventoft-Nibøl s. 96. – Nibøl s. 97. – Læk s. 99. – Sild s. 100.	
5. Bilag:	102
a-b) Bevaring af menighedsrådenes og præsternes arkiver i Sydslesvig.	102
c) Vejledning i Kirkebogsføring for de danske præster i Sydslesvig.	106
d) Kirkearkiver i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig – en oversigt.	112
e) Kirkelig statistik 1921-92.	115

1. Indledning

Dansk Kirke i Sydslesvig (DKS) er den officielle betegnelse på den danske kirkeorganisation i Sydslesvig. Kirken tæller i dag ca. 6.800 medlemmer. 24 danske folkekirkepræster udsendt af Dansk Kirke i Udlandet (DKU) betjener dem, som søger til den danske kirkes ca. 66 prædikesteder. Provstefunktionerne ligger hos »førstepræsten« i Flensborg, og det centrale administrative arbejde udføres af Kirkekontoret sammesteds.

Dansk Kirke i Sydslesvig, som den kendes i dag, har en lang historie. Direkte kan kirken føre sine rødder tilbage til »Den danske Menighed i Flensborg og Omegn«, som blev oprettet den 13. maj 1921. I de første årtier var der kun to eller tre danske præster, efter 1945 blev der brug for langt flere.

Gennem alle årene har præsterne ført kirkebøger, menighederne har holdt møder og ført protokoller. Førstepræsten har varetaget administrationen, siden 1947 bistået af Kirkekontoret. Mange papirer og protokoller er det synlige resultat af det vidtstrakte arbejde. Den danske Menighed i Flensborg og Omegn og senere Dansk Kirke i Sydslesvig har med andre ord skabt *arkiver* – vigtige vidnesbyrd om dansk kirkeliv i Sydslesvig under skiftende vilkår.

Længe forvaltede Dansk Kirke i Sydslesvig sine lokale arkiver uden hjælp udefra. Aflevering til et landsarkiv af ældre *kirkebøger* eller andre *arkivalier* kom ikke på tale, således som det er tilfældet i folkekirken i Danmark. Først i 1990 blev der taget skridt til at sikre den danske kirkes arkiver på en måde, som minder om forholdene nord for landegrænsen.

Dansk Kirke i Sydslesvig indgik aftale med Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg. Aftalen indebærer, at ældre akter i menighedsråds- og præstearkiverne, som ikke længere har praktisk-administrativ betydning, afleveres til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig. Også de centrale arkiver fra Dansk Kirke i Sydslesvig – førstepræstens/provstens og kirkekontorets materiale – afleveres til Arkivet, når akterne har udspillet deres oprindelige funktion og har fået rent historisk interesse. På den måde har

Dansk Kirke i Sydslesvig indført en praksis i lighed med normerne i Danmark.*

Siden da har Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig modtaget en lang række kirkearkiver – kirkebøger, forhandlingsprotokoller, administrative akter og meget mere fra Dansk Kirke i Sydslesvig. Nærværende publikation er en første oversigt over en del af materialet – nemlig de danske kirkebøger.

De danske kirkebøger i Sydslesvig ligner kirkebøgerne i Danmark. Men de har et særpræg helt for sig. Gennem hele perioden har de levet ved siden af de tyske kirkebøger (ført af præsterne i »die Evangelisch-Lutherische Landeskirche Schleswig-Holsteins«, efter 1970 »die Nordelbische Evangelisch-Lutherischen Kirche«). Det har givet de danske kirkebøger en særlig karakter, som blev forskellig fra årti til årti alt efter landsdelens varierende grænsepolitiske klima. De sydslesviske danske kirkebøgers særlige karakter kan kun forstås, når man har denne skiftende grænsepolitiske og kirkepolitiske baggrund i tanker. Om dette fortælles der på de følgende sider.

Hæftet indeholder tre forskellige afsnit:

1. En belysning af de danske kirkebøger og deres særpræg i perioden 1850-64 og efter 1920.
2. En samlet registrering af alle kirkebøger fra danske menigheder i Sydslesvig, opdelt på de enkelte præstedistrikter, med kortfattede data om det enkelte præstedistrikts historie og præsterække. Fortegnelsen omfatter både kirkebøger i præstegårdene og kirkebøger afleveret til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.
3. En bilagsdel med gengivelse af de vigtigste nugældende regler og bestemmelser vedr. opbevaring af kirkelige arkivalier i Sydslesvig og vedr. kirkebogsføringen. Desuden en kortfattet oversigt over kirkearkiver i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

Dette lille hæfte har dermed flere opgaver. Det giver en oversigt over alle danske kirkebøger og præstedistrikter og deres historie, og det

* Kirkeministeriets cirkulære af 25. juni 1986 om bevaring af menighedsrådenes arkiver. Cirkulære nr. 123 af 14. august 1987 om folkekirkens og de anerkendte trossamfunds ministerialbøger. Cirkulæreskrivelse fra Dansk Kirke i Udlandets provsteembede for Sydslesvig til menighedsråd og præster i Sydslesvig 11. juni 1990 vedr. menighedsråds- og præstearkiver, incl. bilag: Cirkulære om bevaring af menighedsrådenes og præsternes arkiver. Jvfr. bilag side 102-106.

samler de regler, som findes på området. Men hæftet tolker samtidig kirkebøgerne i den nationalpolitiske og kirkehistoriske sammenhæng. Grønlandets historie er fortalt gennem kirkebøgerne. Forhåbentlig kan dette også have interesse for personalhistorikerne – deres vigtigste kilde er jo ofte kirkebøgerne. Men de danske kirkebøger i Sydslesvig må bedømmes på deres særlige præmisser.

Hæftet er resultat af et teamwork. Mange danske præster i Sydslesvig har tålmodigt svaret på spørgsmål, og i særlig grad har pastor Thue Raakjær Jensen, Frederiksstad, hjulpet ved udarbejdelsen. Grundmaterialet om de mange kirkebøger, deres indhold og geografiske afgrænsning er tilvejebragt gennem hans omfattende rundspørge og efterfølgende supplerende undersøgelser. For dette store og tidsrøvende arbejde – og for et godt samarbejde – skal der her lyde en varm tak.

2. Danske kirkebøger – et spejl af det dansk-tyske forhold

Om Sønderjyllands omskiftelige nationale historie er der skrevet så meget, at det kan fylde et helt bibliotek. Kilderne til det brogede emne er utallige, og de har været studeret flittigt. Alligevel er en enkelt kildetype kun sjældent benyttet til at fortælle om det dansk-tyske forhold gennem tiden. En sådan kilde er kirkebøgerne. De blev ikke upåvirket af de skiftende nationale strømninger. I det følgende skal vi se på de danske kirkebøger i Sydslesvig i årene fra 1851 til 1864 og i perioden efter 1921. Mange overvejelser har i årenes løb været knyttet til deres førelse, og deres forhold til de tyske kirkebøger har aldrig været enkelt eller let gennemskueligt.

De danske kirkebøger fortæller både national og kirkelig historie.

Sprogreskripter og kirkebøger 1850-64

Grænsen mellem Danmark og Tyskland, som vi kender den i dag, er ikke ældre end 1920 – og dog har den rødder langt tilbage i tiden, nemlig i skillelinjen mellem dansk og tysk kirkesprog.¹ Efter reformationen bredte det tyske kirkesprog sig sydfra. I løbet af et par århundreder efter 1542 fæstnedes kirkesprogsgrænsen, omtrent hvor statsgrænsen nu er. Nord for en linje fra nord om Bov til syd om Tønder blev dansk sproget i kirke og skole – købstæderne dog undtaget, hvor tysk dominerede. Syd for linjen blev der overvejende tysk kirkesprog, omend med undtagelser. I 1623 berettede f.eks. præsten i Oversø, at han »lærte« på dansk i sin kirke. Men det var nok et særtilfælde. I almindelighed blev kirkesproget ofte tysk på trods af dansk folkesprog i mange landsogne. Endnu omkring 1800 gik grænsen mellem dansk og tysk folkesprog langs en linje nord for Husum og Slesvig og gennem det sydlige Angel. Længst holdt det danske folkesprog sig på midtlandet – i en trekant fra den senere landegrænse og ned mod Hjoldelund/Joldelund-Fjølde/Viöl-Jørl.²

Allerede i 1700-årene havde enkelte øje for det uheldige i, at folkesproget var et andet end kirke- og administrationssproget. I 1810 skulle der endelig gøres noget ved sagen. Ved reskript af 15. december

- Dansk Kirke- og Skolesprog
- Vekslende dansk og tysk Kirkesprog, dansk Skolesprog
- Tysk Kirke- og Skolesprog

Kort over Kirke- og Skolesprogene i Sønderjylland 1857.

Efter C.F. Allen tegnet af Guide Chr. M. Andersen til H. Hjelholt: *Mellem Krigene* (i Dahl og Linvald: Sønderjylland. 1. bd. Kbh. 1919. V. Pio).

H.F. Feilberg (1831-1921) var en af de markante danske præster i Sydslesvig i tiden mellem de slesvigske krige. I 1856 blev han kapellan i Solt hos pastor Hagerup, som vakte hans interesse for folkemål og folkeliv. 1859-62 var han sognepræst i Valsbøl, hvor han udarbejdede den smukke folkelivsskildring »Fra Heden«. Indtil afskeden i 1864 var han derefter præst i Store Vi. Feilbergs senere bøger – ikke mindst »Dansk Bondeliv« og den berømte dialektordbog »Bidrag til en ordbog over jyske almuesmål« – er i dag klassikere i dialekt- og folkemindeforskningen. Foto i Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

1810 blev foreskrevet, at dansk skulle være kirke-, skole- og retssprog, hvor det var folkesprog. Bestemmelsen fremkaldte dog en storm af indvendinger fra forvaltningen, og også de følgende krigsårs besværligheder kom imellem. Derfor blev reskriptet et dødt bogstav³ – og alt imens vandrede tysk nordpå på danskens bekostning.

Først efter den danske sejr i Treårskrigen blev det muligt at gribe til handling i Mellemslesvig. Det skete med udstedelse af de såkaldte sprogreskripter. Den 7. og 8. februar og 4. marts 1851 udgik der skrivelser til kirkevisitorierne i Tønder provsti, Flensborg provsti, Husum-Bredsted provsti og Gottorp provsti. Herefter skulle der være dansk skolesprog og vekslende dansk og tysk kirkesprog i en række nærmere beskrevne sogne i Mellemslesvig. I Tønder-området drejede det sig om Sønder-Løgum, Brarup, Humtrup, Ladelund, Karlum, Klægsbøl/Klixbüll, Medelby, Ubjerg, Aventoft og Læk. I Flensborg provsti landsognene i det nordlige Angel og sydvest for Flensborg, i Husum-Bredsted provsti sognene Fjølde/Viöl, Hjoldelund, Olderup og Svesing og endelig i Gottorp provsti sognene Treja, Ølsby/Ulsby, Farensted, Havetoft, Satrup, Strukstrup/Struxdorf, Tumbly, Bøl og Nørre-Brarup. I disse sogne skulle der være afvekslende dansk og tysk kirkesprog – de kirkelige handlinger skulle foretages i det sprog, som vedkommende ønskede benyttet.⁴

Naturligvis skulle også kirkebøgerne føres på dansk. I de fleste sogne under sprogreskripterne kom der nye danske præster, og de brugte det danske sprog indtil de i april-maj 1864 måtte forlade deres

embeder. I kirkebøgerne indførte de stednavnene i dansk form – og også personnavnene fik ofte en dansk iklædning.

I *Flensborg* by var forholdene anderledes. Byen fik lov at beholde det tyske kirkesprog, og præsterne i byens tre gamle sogne – Marie sogn, Nikolaj sogn og St. Hans sogn – kunne fortsat føre deres kirkebøger på tysk. I stedet oprettedes en separat »fri dansk menighed« i Helligåndskirken for at betjene de dansktalende. Alle der ønskede det kunne uden hensyn til bopæl søge den danske præst her, og han fik til opgave at føre separate danske kirkebøger over sine embedshandlinger.⁵

Både sprogeskripterne og de nye præster markerede et brud med gammel tradition. Dermed var der skabt mulighed for gnidninger omkring kirkebogsførelsen. Det mærkedes især i Flensborg, hvor sognenes tyske kirkebøger skulle leve side om side med den nye frie menigheds danske kirkebøger. I sagens natur var den danske menigheds grænser noget flydende. Medlemskab var en personlig sag – enhver kunne melde sig ind. Men tvivlstilfælde kunne let opstå. Indbefattede f.eks. en familieliefars indmeldelse også konen og børnene? Og indebar indmeldelse i den frie menighed i sig selv, at båndene til sognemenigheden var skåret over? Om disse væsentlige grænseproblemer opstod der gnidninger mellem den danske pastor G.F.A. Graae og de øvrige præster. Dette fik også betydning for kirkebogsførelsen.

Et eksempel fra 1852 viser problemet: Et årstid efter den danske menigheds oprettelse havde skibskaptajn Thomas Christian Sabroe meldt sig som medlem. To år efter døde hans kone, da han var på rejse til Vestindien. Under sit sygeleje tog hun kontakt med pastor O.N.H. Peters ved Marie kirken, og denne begravede også fru Sabroe. Da dette kom pastor Graae for øre, protesterede han. Graae fandt, at mandens medlemskab måtte indebære, at også familien hørte til den danske menighed, og at båndene til sognemenigheden var ophørt samtidig. Den tyske sognepræst havde efter Graaes opfattelse ikke været berettiget til at begrave konen, og han burde pålægges at slette den afdøde af sin kirkebog, så indførelsen i stedet kunne ske i den danske kirkebog.⁶

Naturligvis protesterede sognepræsten ved Marie kirke, pastor O.N.H. Peters, mod denne tolkning. Han mente ikke at kende nogen bestemmelser, hvorefter indmeldelse i den frie danske menighed automatisk betød udmeldelse af bopælssognet. Sagen blev forelagt kirkevisitoriet – som gav Graae ret. Peters blev pålagt at sende sin danske

kollega udskrift af kirkebogen og at slette dødsindførslen i sin kirkebog, så dødsfaldet kunne indføres i den danske kirkebog. Det skete – uden at dødsfaldet dog ses slettet i Marie kirkens kirkebog. Det lidt spændte forhold mellem den danske og de tyske præster kunne med andre ord føre til, at en og samme kirkelige handling blev indført i både en tysk og en dansk kirkebog.

Man søgte også at skabe mere klare grænser menighederne imellem i Flensborg. Den danske præst skulle to gange årligt sende sine medlemslister til kollegerne, så de ikke blev krævet for sognekirkeskat i bopælssognet.⁷ I øvrigt viser sagen om fru Sabroe, at mellemkrigsårenes danske og tyske kirkebøger i Flensborg må betragtes under ét, når det gælder personalhistoriske studier – grænserne var ikke helt klare.

En fejlslagen kirkebogs-germanisering efter 1864

Hvis de danske kirkebøger havde voldt besvær før 1864, blev det værre efter det danske nederlag i 1864. Sprogreskripterne blev ophævet. Allerede den 26. februar 1864 – tre uger efter Danevirkes rømning – fik præsterne i Flensborg provsti brev om, at embedsprotokollerne herefter skulle føres på tysk.⁸ Den 8. april anordnede kirkevisitoriet i Tønder, at der skulle føres tyske kirkebøger i sprogreskripterens sogne i Sydtønder amt.⁹ Generelle regler for den fremtidige kirkebogsførelse og behandlingen af kirkebøgerne fra de foregående års danske styre fremkom med forordning af 16. juni 1864 fra den øverste civilmyndighed i hertugdømmet Slesvig:

»For alle sogne, i hvilke det tyske sprog enten udelukkende eller overvejende er indført som kirkesprog istedetfor det danske, skulle kirkebøgerne for fremtiden føres i det tyske sprog. I de af disse sogne, hvor efter den udgæede anordning ministerialhandlingerne efter vedkommendes begæring er at foretage i det danske sprog, må også på forlangende handlingernes indførelse i kirkebogen ske i det danske sprog.

Da ekstrakter af kirkebøgerne overalt skulle være ordrette, må ekstrakterne fra det tidsrum, i hvilket kirkebøgerne er førte i det danske sprog, selvfølgelig også udfærdiges i dette sprog, dog skal vedkommende præst efter forlangende vedføje ekstrakten en oversættelse i det tyske sprog mod et gebyr af 8 skl. kurant.

I de tilfælde, hvor præsterne, som tidligere have ført kirkebøgerne, have indført tyske by-, familie- eller døbenavne efter dansk ortografi eller på anden måde korrupperet samme, er

sådanne navne efter vedkommendes forlangende og efter forud indhentet bevilling fra kirkevisitatoriet, hvilket bemærkes i kirkebogen, at rette af præsten.«¹⁰

Forordningen viser, at spørgsmålet om at fastslå den korrekte personregistrering i kirkebøgerne var både væsentligt og meget intrikat – civile personregistre fandtes jo ikke på daværende tidspunkt. Nok bestemte forordningen, at den danske stavemåde i de foregående års danske kirkebøger skulle stå ved magt. Men alligevel lades en mulighed åben for »germaniserende« ændringer. Det viste sig snart, at overgangen fra dansk til tysk med disse regler kunne blive vanskelig for præsterne. Hvad var nu folks korrekte navn – en dansk eller en tysk navneform? Og hvordan skulle man afgøre tvivlstilfælde?

De mest tyskvenlige præster pressede på for at slette ethvert spor af den danske periode. Den før nævnte O.N.H. Peters i Flensborg, som nu var blevet udnævnt til provst, gav sit syn på sagen i et cirkulære til provstiet af 11. august 1864. Vel kunne han ikke anordne en oversættelse af kirkebøgerne til tysk. Men han fandt, at nogle af de danske præster havde daniseret fornavnene, andre både for- og efternavn. Som eksempel anførte han et tilfælde, hvor barnet rettelig var døbt »Christian Dethlef Friederichsen«, men den danske præst havde indført formen »Christian Ditlev Frederiksen« i kirkebogen.

Sådanne ændringer kunne fremover give anledning til stadig tvivl og besvær ved attestudstedelse. Derfor foreslog provsten en fuldstændig oversættelse og berigtigelse – vi ville sige »germanisering« – af kirkebøgerne med påfølgende ny autorisering. For at nå frem til den »rigtige« navneform fandt han det nødvendigt at inddrage befolkningen. Sognebørnene skulle opfordres til at henvende sig til præsten med gamle attester og edsfæstede angivelser, så præsten på dette grundlag kunne udarbejde de nye kirkebøger.¹¹

Dette var en ganske radikal fremgangsmåde for at »rense« kirkebøgerne, og provstens forslag kunne ikke betragtes som officielt. Den øverste civilmyndighed måtte i december 1864 gøre opmærksom på, at der ikke forelå bemyndigelse til at lade befolkningen afgive bededede erklæringer i en sådan sag.¹²

Emnet blev yderligere drøftet på et møde mellem præsterne i Flensborg provsti i efteråret 1864, men her talte kun en enkelt præst fra Angel – det mindst danske område – for en oversættelse. En klar beslutning blev ikke truffet – sagen flød.

Men den var ikke glemt. Ved sin visitats i 1865 ønskede den afgjort

tysksindede Flensborg-provst H.A.F.C. Volquardts fra hvert sogn oplyst, om der var fremkommet ønsker om oversættelse af kirkebøgerne. Året efter skulle præsterne i Vis og Ugle herreder afgive beretning til kirkevisitatoriet, om hvorvidt »en oversættelse, evt. berigtigelse af de danske, ofte forfalskede kirkebøger« kunne fremmes, og hvor langt arbejdet var kommet«.

Præsternes detaljerede besvarelser af provstens spørgsmål¹³ giver et levende indblik i kirkebogsførelsens vilkår – og tegner konturerne af det nationale styrkeforhold i sognene fra Angel og ind i midtlandet. Svarene viser også, at kirkebøgerne – i en tid uden civile personregistre – havde helt fundamental betydning for personregistreringen, og at det var vanskeligt, ja umuligt at foretage indgreb i sådanne kilder.

Næsten overalt måtte præsterne erkende, at deres danske forgængere havde ført protokollerne omhyggeligt. I almindelighed var der brugt danske stednavne, og personnavnene var ofte fordansket – f.eks. »Jørgensen« for »Jürgensen«, »Iversen« for »Iwersen«, men det skønnes som regel ikke så grelt, at det kunne volde vanskeligheder. Kun i de sydligste sogne og i enkelte sogne i Angel var der fremkommet ønsker om germanisering af kirkebøgerne – en afspejling af befolkningens sindelag og sprog. I Store og Lille Solt i det vestlige Angel fandt Volquardts i sin visitatsberetning, at de foregående års danske præst, den danskuddannede københavner Eiler Henning Hagerup, havde daniseret særlig grelt: »Kirkebøgerne er siden 1852 ført på dansk, omhyggeligt, dog er der foretaget en så stærk og vilkårlig danisering endog af for- og efternavne, at der næppe kan findes et lignende eksempel i hele det blandede sprogdistrikt. F. eks. er navnet »Braak« forvandlet til »Brahe«, »Ackelei« eller »Aggelei« til »Agerled«, »Brogmus« til »Broemose«, navnet »Vogt« eller »Voigt« snart til »Fogt«, så »Foged«, »Fog« eller »Fogh«, og »Asmus« er skrevet »Rasmus«. Da der i menigheden ikke blot er ytret ønske, men påtrængende krav om at afhjælpe disse skader, så er præsten kommet så langt i det besværlige forarbejde, at dåbsprotokollen for Store Solt med det første kan forelægges til autorisation«.¹⁴

Store og Lille Solt var dog atypiske sogne, og de fleste præster berettede, at der kun undtagelsesvis var fremkommet krav om korrektioner af enkelte navne i kirkebøgerne. Kun få præster havde følt sig foranlediget til at samle korrektionsønsker med henblik på en senere ændring af kirkebogen. Vel kunne enkelte præster tale om »korrumpning af sted- og personnavne«, men de fandt, at det var til at leve med. Fremtidens præster burde kunne løse evt. tvivlstilfælde, og en

oversættelse skulle altså ikke være nødvendig. Fra Nørre Haksted formulerede pastor Lorenz Paulsen det på denne måde: »Men hvis man siger, at der efter nogle år kunne blive ansat en præst her, som slet ikke forstår dansk, så forekommer dette mig ifølge sagens natur ikke muligt, da der jo så længe forholdene kræver det, fra højere sted må sørges for, at de her ansatte besidder de nødvendige kvalifikationer.«¹⁵

Præsterne skød i almindelighed tanken om oversættelse fra sig, dertil syntes vanskelighederne næsten uoverstigelige. Mange argumenter talte mod en omskrivning af kirkebøgerne. I almindelighed var kirkebøgerne jo fra gammel tid præget af stor inkonsekvens og usikkerhed i navnenes stavemåde. Hvilken navneform var så den korrekte? Og hvordan kunne man finde frem til den »tyske« navneform for et barn, hvis forældre ikke var født i sognet og var flyttet bort efter dåben? – de kunne jo vanskeligt opspores og spørges om barnets korrekte navneform. Hvilke vanskeligheder ville ikke kunne opstå, hvis kirkebøgerne blev fortysket, og der samtidig cirkulerede tidligere udstedte danske attester? Resultatet ville blive kollision mellem danske attester og den tyske kirkebog. Det var også betænkeligt at rokke ved det én gang fastlagte døbenavn. Folk ville næppe acceptere, at de nu pludselig hed noget andet end hidtil antaget.

Yderligere blev anført, at et rundspørge i befolkningen med henblik på germanisering af navnestoffet i de mest danske sogne mod vest og nord kunne kaste en brand ind i den nationale strid – netop i 1866, hvor man var ophidset af tanken om en afstemning vedrørende hertugdømmets fremtidige skæbne. Pastor Simonsen i Hanved, som var tilhænger af hertugen af Augustenborg og meget modvillig over for det preussiske styre, følte sig foranlediget til at afgive hele to beretninger mod den påtænkte ændring. Han fandt, at man ikke kunne fratage de danske kirkebøger den officielle karakter. En oversættelse ville aldrig kunne få andet end afskriftens sekundære betydning – og i øvrigt måtte enhver ændring af det én gang registrerede forudsætte en anmodning derom fra de registrerede personer samt øvrighedens tilladelse. Desuden ville overordentlig mange i hans sogn stille sig uforstående »alene af den grund, at de allerede fra forfædrene har arvet et udpræget dansk navn«.¹⁶

Langt de fleste præster fandt altså en omskrivning af kirkebøgerne ugørlig. Skulle ændringen alligevel gennemtvinges, måtte stedkendte lærere sammen med præsten påtage sig opgaven. Men der skulle i hvert sogn skrives hundredvis af sider, et gevaldigt arbejde forbundet med udgifter, og resultatet ville være usikkert.

Efter denne ret massive modstand erkendte regeringen i Slesvig, at der ikke forelå et generelt behov for oversættelse af de danske kirkebøger. Dog lod man muligheden stå åben, hvor der var lokalt ønske derom. Arbejdet skulle i så fald udføres for lokal regning (!), og resultatet kunne først tillægges officiel karakter og benyttes ved attestudstedelse o.lign., når der var opnået approbation fra kirkevisitoriet. Desuden skulle originalens person- og stednavne i alle tilfælde bevares – kun ved stednavne kunne den tyske form vedføjes som oversætterens anmærkning.¹⁷

Med denne besked synes præsterne i Vis og Ugle herreder i almindelighed at have henlagt tanken om en oversættelse af de danske kirkebøger. De forblev gældende, og befolkningen måtte officielt leve med de danske navneformer – i alt fald i en generation.

I et enkelt tilfælde – Rylskov lige øst for Flensborg – gik en ny, ung og ivrig sognepræst dog energisk til værks. Pastor Ernst Ludwig Emil Holm tiltrådte her embedet sidst i maj 1864. Næsten triumferende skrev han straks i kirkebogen: »Zufolge Verordnung der obersten Civilbehörde für das Herzogthum Schleswig sollen die Kirchenbücher der Gemeinde Rüllschau wieder in deutscher Sprache geführt werden«. Så tog han fat – med tilbagevirkende kraft. Alle navne i de foregående års danske kirkebøger blev gennemgået. Præsten sammenlignede med indførslerne i den tyske tid før 1851, og hvor daniseringer kunne påvises, blev de streget ind med rødt. Sammenligningen tilbage i tid førte til en lang række randbemærkninger. Her blev de danske former erstattet af de før gængse tyske: »Rasmus« blev atter til »Asmus«, »Henrik« til »Hinrich«, »Hartvig« til »Hartwig« osv. I mere vanskelige tilfælde, og hvor en anmodning om ændring forelå fra den pågældende familie, indhentede han en udtrykkelig bemyndigelse fra kirkevisitoriet. På den måde blev »Poul« og »Poulsen« atter til »Paul« og »Paulsen«, »Ovesen« til »Owesen« osv.¹⁸

Pastor Holms flid var stor – og sikkert sjælden. I nabosognet Hyrup kom pastor Piening ikke længere end til at forberede ændringer – selvom der i sognet var ytret ønske om en oversættelse¹⁹. Tilsvarende var forholdene vest for Flensborg.²⁰ En germanisering af enkelte navne synes kun at være foretaget i meget få tilfælde – og da efter udtrykkelig anmodning og med øvrighedens godkendelse.

Saglige hensyn og praktisk fornuft havde sejret over den nationale agitation. Kirkebøgerne havde bevist deres næsten sakrosankte karakter i en tid, hvor civil personregistrering endnu var ukendt. Der kunne vanskeligt rokkes ved det én gang registrerede.

Flensborgs danske kirkebøger efter 1864

I Flensborg blev den frie danske menighed nedlagt i 1864, og dens medlemmer blev overført til sognemenighederne. Men hvad nu med de danske kirkebøger, og hvordan kunne man sikre attestudstedelsen fremover for de personer, som var registreret af den nedlagte menigheds præster? I et reskript af 12. august 1864 søgte den øverste civilmyndighed at give regler, som kunne udrydde fremtidig usikkerhed. Det blev bestemt, at der skulle foretages udskrifter af de danske kirkebøger for hver enkelt person, og disse skulle vedføjес kirkebogen i bopælssognet.²¹

Denne løsning viste sig imidlertid helt urealistisk. I den danske kirkebog var sognebørnenes bopæl ikke anført, og medlemmerne var flyttet meget rundt. Det ville derfor ikke være muligt at henhøre den enkelte til et bestemt kirkesogn. På forslag fra kirkevisitatoriet i Flensborg blev problemet da i stedet afgjort derhen, at de danske kirkebøger skulle deponeres hos præsten i Marie sogn, hvor de fleste medlemmer af den tidligere danske menighed havde bopæl. I alle byens sognekirkebøger skulle det ved slutningen af hvert år i perioden 1851-64 bemærkes, at enkelte indførsler var at finde i disse danske kirkebøger.²² Dermed skulle det være sikret, at også registreringer af den nedlagte menigheds medlemmer fremover kunne genfindes. Atter havde kirkebogen vist sin uantastelige betydning som kilde!

Kirkebøgerne afspejler også meget godt mindretallets plads i Flensborg. I 1864 var det slut med selvstændige danske kirkebøger. Men et dansk kirkeliv fortsatte, og der var vedblivende en dansk præst. Det danske præsteembede blev først nedlagt i 1869. Dog var han ikke længere selvstændig sognepræst, og han førte ikke egne kirkebøger.

Fra 1869 fik hjælpepræsten ved Marie kirke til opgave at virke som dansk præst ved Helligåndskirken.²³ Her kunne enhver lade kirkelige handlinger udføre på dansk, men det skulle indføres i sognekirkebogen, hvor den pågældende boede. Den danske præst skulle melde enhver dansk kirkelig handling til den relevante sognepræst, som foretog registreringen i sin kirkebog, med tilføjelsen »Dänisch«. Kun lister over altergæster førte den danske præst selvstændigt.

Mindretallets tilbagegang efter 1864 fremgår således af den kirkelige registrering. Den foregik ikke længere selvstændigt, men blev reduceret til en lille brik i de almindelige tyske kirkebøger. Mindretallet var blevet umyndiggjort.

Samtidig må dog tilføjес, at kirkebøgerne i almindelighed i denne periode mistede en stor del af deres hidtidige betydning. De blev

berøvet den gamle placering som generel registrering af fødsler, vielser og dødsfald. Fra den 1. oktober 1874 indførtes den preussiske lovgivning om civile personregistre. Den retsgyldige registrering af fødsler, vielser og dødsfald blev nu henlagt til en statslig myndighed, det såkaldte »Standesamt«, som regel ét i hvert sogn. Det betød, at kirkebøgerne herefter kun havde betydning som kirkelig registrering – og sådan er det endnu den dag i dag i Tyskland.

Den danske Menighed i Flensborg og Omegn 1921-45

I løbet af 1890'erne og i de første år efter århundredeskiftet blev antallet af dansksprogede gudstjenester begrænset både i Flensborg og på landet i Mellemslesvig. I Flensborg blev den ugentlige danske gudstjeneste afskaffet og fra efteråret 1900 indskrænket til hver fjortende dag. Også på anden måde følte de danske kirkegængere sig trængt. Man reagerede i 1905 ved at oprette foreningen »Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn«. I de følgende år lod den årligt afholde ca. 12 danske gudstjenester med altergang. Præster fra Nordslesvig varetog disse gudstjenester, men bortset fra konfirmationer, som kunne afholdes med provstens tilladelse, blev der ikke udført kirkelige handlinger, og derfor heller ikke ført kirkebøger.²⁴

Først med Verdenskrigens afslutning øjnedes bedre muligheder for et dansk kirkeliv. »Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn« søgte nu at bane vejen for en udvidelse af det danske kirkearbejde. Foreningen trådte i forbindelse med den tyske kirkeledelse, Konsistoriet i Kiel, og foreslog oprettelse af en særlig dansk menighed inden for den slesvig-holstenske landskirkes rammer. Menigheden skulle være fuldt ligeberettiget med alle andre landskirkemenigheder, og den danske præst skulle have ret til at udføre alle kirkelige handlinger. Dette ville også indebære ret til at føre kirkebøger.²⁵

Så vidt kom det blot ikke. Konsistoriet ville først afvente, hvad der skete på det kirkelige område i Nordslesvig. Da det kom til stykket, fulgte man imidlertid ikke eksemplet nordfra. Forhandlingerne med Kirkeligt Samfund blev således resultatløse, og da det ikke lykkedes at få den ønskede aftale med landskirken, måtte de danske acceptere en nødløsning. Resultatet forelå den 13. maj 1921. Nu oprettedes »Den danske Menighed i Flensborg og Omegn«. Det var en forening, reelt en frimenighed uden for landskirkens rammer i tilslutning til Dansk Kirke i Udlandet. Den nye menighed kom til at bestå af dels personer, som brød al forbindelse med landskirken til fordel for medlemskab i den nye danske menighed – det var de færreste – og dels personer, som

bevarede medlemskabet i landskirken samtidig med tilslutning til den danske menighed.

Forholdet til landskirken blev ganske uafklaret. De danske præster varetog kirkelige handlinger for både landskirkemedlemmer og ikke-landskirkemedlemmer. Menighedens første præst, pastor C.W. Noack, udtrykte det tydeligt i sin indsættelsestale den 26. juni 1921: »Jeg er en dansk mand, taler, tænker og føler dansk; men over alt andet er jeg Jesu Kristi tjener, og jeg vil uden hensyn til sindelag eller til sprog tjene alle her i denne by, som ærligt og uskrømtet i den danske menighed og hos den danske præst vil søge hjælp til sjælens pleje«. ²⁶ Dermed var grunden lagt til meget besvær omkring kirkebogsførelsen.

Hurtigt efter sin indsættelse i juni 1921 indhentede pastor Noack råd for embedsførelsen hos formanden for Dansk Kirke i Udlandet, biskop C. Wegener. Det stod klart, at man skulle følge skik og brug i Danmark: Der skulle føres kirkebøger, dvs. hoved- og kontrabøger, og de skulle være i nøje indbyrdes overensstemmelse. ²⁷ Men hvordan skulle præsten forholde sig til sine tyske kolleger? – her lå vanskeligheden. Og på den anden side: Hvilken holdning skulle de tyske præster i landskirken indtage overfor den danske kirke og dens kirkebøger?

Den danske præsts embedshandlinger for medlemmer af landskirken kunne ikke være de tyske sognepræster uvedkommende. I den slesvig-holstenske landskirkes forfatning af 30. september 1922 ²⁸ blev der ikke taget hensyn til den danske menighed – der var overhovedet ikke regnet med dansktalende indbyggere. Loven foreskrev ganske vist ikke »sognetvang« som ubrydelig regel – ethvert medlem af landskirken havde ret til at få foretaget embedshandlinger hos en udensogns præst i landskirken. Men alligevel var sognebåndet afgørende. Sognepræstens tilladelse (dimissoriale) var en forudsætning for at en »fremmed« præst kunne udføre embedshandlinger for ikke-sognebørn, og den fremmede præst skulle melde tilbage til sognepræsten, når handlingen var foretaget, således at den kunne indføres i bopælssognets kirkebøger. ²⁹ Det var ligeledes muligt at benytte en præst uden for landskirken – men også i så tilfælde skulle sognepræsten først give sin tilladelse. Tilbage melding til landskirkens kirkebog var efter landskirkens opfattelse nødvendig for at præsterne kunne sikre overholdelse af kirkeordenen, og for at muliggøre en sikker attestudstedelse. Præsterne skulle vogte over, at menighedsmedlemmerne overholdt den kirkelige pligt til at føre deres børn til dåben, og

Ansgar kirkesal i Flensborg var ramme om byens danske kirkeliv fra 1921 og frem til 1927, da Helligåndskirken kunne tages i brug af menigheden. Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

viser måtte ikke foretages, hvis en af ægtefællerne var udøbt eller ukonfirmeret. Kun en omhyggelig og samlet kirkebogsførelse kunne sikre mod brud på disse regler.

De danske præsters arbejde kom på tværs af netop disse regler. De arbejdede jo uden at bede om tilladelse hos deres tyske kolleger. Den danske Menighed var som nævnt de facto en frimenighed uden for landskirken. Kirkeforfatningens tilladelse til at lade foretage kirkelige handlinger hos en udensogns landskirkepræst kunne derfor egentlig ikke bringes i anvendelse over for det danske kirkearbejde. Den logiske konsekvens ville være, at de danske præster handlede selvstændigt uden kontakt til de tyske kolleger.

Men det var vanskeligt muligt – for den danske menigheds medlemmer havde jo ofte bevaret medlemskabet i landskirken. Den tyske kirke kunne ikke blot acceptere, at danske præsters embedshandlinger for landskirkemedlemmer ikke blev indført i den tyske kirkebog? Resultatet ville kunne føre til usikkerhed i attestudstedelsen. Og blev den danske præsts embedshandlinger ikke indført i den tyske kirkebog, kunne det teoretisk hænde, at den tyske præst kom i fare for at vie brudefolk, som ikke var døbt eller konfirmeret. Indførtes en dansk dåb ikke i den tyske kirkebog, blev barnet jo heller ikke medlem af landskirken, altså et medlemstab! Landskirken måtte altså ønske at få indsende med den danske præsts embedshandlinger for landskirke-medlemmer.

Om dette spørgsmål kom striden til at stå i de kommende år – og helt klare linjer blev aldrig opnået.

Rent nationale overvejelser gjorde sagen endnu mere speget. Landskirken så med største bekymring på det danske kirkearbejdes vækst i årene 1921-23. Den 18. juli 1923 gik provst Sommer i Slesvig til angreb. I den »dansk regerede« »Schleswiger Zeitung« havde han læst, at den danske pastor Moos fra Flensborg netop havde foretaget bandedåb i en ny dansk kirkesal i Slesvig by. Provsten var harmfuld: »Om alt det erfarer vi tyske præster først gennem avisen. Et reglementeret dimissoriale til at foretage handlingen i vore sogne værdiger man os ikke. Men frem for alt er denne optræden fra en dansk gejstlig fuldstændig ubegrundet og uforståelig, da der i vor kærnetyske by vel indtil i dag ikke findes en eneste dansk statsborger og ikke findes et eneste medlem af vor kirke, som ikke taler tysk som sit modersmål. Et behov for danske gudstjenester findes altså på ingen måde.«³⁰

For pastor Noack i Flensborg var provstens angreb egentlig ikke overraskende. Han havde hidtil kun mødt »passiv modstand« fra de tyske kollger. Hans svar var da også fast i tonen:

»Nogen forpligtelse for de danske præster i Flensborg til at anmelde foretagne kirkelige handlinger til sognepræsten i det sogn, i hvilket den pågældende bor, eksisterer ikke, endmindre da forpligtelse til kun at foretage sådanne efter indhentet dimissoriale. Noget andet er, at de danske præster med deres foresattes billigelse ikke har noget imod under visse betingelser *frivilligt* at påtage sig anmeldelsespligt, medens der under ingen omstændigheder kan blive tale om dimissorialeforpligtelse; indførelse af denne ville gøre de danske menighedsmedlemmer, der med personlige ofre, mere for landskirkens end for deres egen skyld er vedblevet at være medlemmer af denne (de må jo både betale kirkeskat til landskirken og medlemsbidrag til den danske kirke) ufri i deres valg mellem dansk eller tysk kirkelig betjening.«³¹

Noack taler her om en frivillig anmeldelsespligt – og sådan arbejdede man i Flensborg i de første år. Den danske præst førte egne selvstændige kirkebøger, og den frivillige tilbagemelding til de tyske præster vedr. landskirkemedlemmer indebar ikke en løbende registrering af de danske embedshandlinger i de tyske kirkebøger. Set med tyske øjne herskede der nærmest lovløse tilstande.

På tysk side påkaldte problemet sig stor opmærksomhed. I Flensborg var den tyske provst Niese Noacks arge modspiller. I kulissen arbejdede han ihærdigt for at modvirke, hvad han opfattede som »dansk agitation«. Det blev overvejet, hvad der kunne gøres ved den

danske præsts virke blandt landskirkemedlemmer? Kunne man udelukke de pågældende af landskirken? – desværre ikke! Skulle landskirken acceptere at give den danske præst dimissoriale og derved på en måde sanktionere hans arbejde? Den 23. september 1924 beklagede provsten skarpt over for Noack, at der blev foretaget embedshandlinger for landskirkemedlemmer, og at de tyske præster hverken blev underrettet derom eller blev anmodet om at give tilladelse. »Dabei kann die kirchliche Ordnung nicht bestehen. Es wird daher ein anderer Modus gefunden werden müssen, wenn die Klagen verstummen sollen, welche mir aus vielen Gemeinden entgegengetragen werden.«.³² Noack svarede, at hvis en foreskrevet anmeldelse var undladt, måtte det skyldes, at den pågældende selv havde fortiet sit medlemskab af landskirken. I øvrigt var det hans politik at underrette provstiet om alle embedshandlinger for medlemmer af landskirken.³³

For begge parter var ordningen imidlertid utilfredsstillende, og sagen blev behandlet på et tysk præstemøde i Flensborg den 4. december 1924. For de tyske gejstlige gjaldt det om at sætte grænser for den danske kirke – for at styrke tyskheden – og man valgte den hårde linje: Man ønskede en klar skillelinje mellem dansk og tysk. Det måtte ikke virke, som om landskirken godtog, at landskirkemedlemmer lod sig betjene af en dansk præst: »... ved at fordre tilbagemelding om embedshandlinger udført for landskirkemedlemmer konstitueres på en vis måde en ret for den danske frimenighedspræst. Vi vil derfor principielt ikke fordre sådanne meddelelser med henblik på indførelse i kirkebøgerne«.

Det blev besluttet, at der fremover ikke skulle udstedes dimissoriale, og landskirken ønskede følgelig heller ikke at få meddelelse om danske embedshandlinger, ej heller handlinger for landskirkemedlemmer. Sådanne ville ikke blive indført i de tyske kirkebøger. Derved vendte man klart ryggen til det menighedsmedlem, som lod sig betjene af de danske præster. De »formastelige« skulle vide, at de ved at benytte de danske præster brød alle broer til den nedarvede kirke. Landesskirchenamt i Kiel godkendte den hårde linje i brev af 15. december 1924.³⁴

Den 24. december 1924 gav Niese beskeden videre til Noack: De danske præster skulle ikke længere give meddelelse om deres embedshandlinger, »da disse ikke skal indføres i landskirkens kirkebøger«.³⁵ Man havde altså besluttet, at der kun skulle registreres én gang – det skete for at presse den danske kirke ud i kulden. Men den hårde linje indebar også en praktisk fordel. Det sikrede en mere pålidelig

statistik. Dobbelt-registreringen kunne give indtryk af, at »flere børn døbes end de der faktisk modtager sakramentet«. Den 6. maj 1925 stadfæstede den tyske kirkeregering, at det ikke var muligt at give den danske menighed nogen form for status inden for landskirkens rammer.

Dermed syntes der at være skabt klare linjer. De danske præster kunne de facto føre egne selvstændige kirkebøger uden at bede om tilladelse til kirkelige handlinger for landskirkemedlemmer og uden at lade de udførte embedshandlinger melde til den tyske kirkebog. Ønskværdig var situationen dog fortsat ikke for nogen af parterne – den var mest udtryk for landskirkens boykot.

Ét er imidlertid kirkepolitik, et andet dagligdagens virkelighed. I dagligdagen havde de tyske præster fortsat interesse i at kende til de danske embedshandlinger. I Flensborg blev det praksis, at de tyske præster regelmæssigt gennemså de danske kirkebøger eller lod foretage udskrifter.³⁶ På landet følte sognepræsterne tilsvarende behov for at følge de danske præsters handlinger, og trods 1924-afgørelsen afgav de danske præster meldinger om embedshandlinger til de kolleger, som ytrede ønske derom. Men uklarhed herskede. Det forekom også efter 1924, at tyske landpræster beklagede sig over ikke at få melding om danske embedshandlinger, idet de mente, at disse burde indføres i sognekirkebøgerne.

Problemet tiltog i styrke i takt med, at de danske præster udstrakte virksomheden uden for Flensborg. Tanken om indførelse af den danske præsts embedshandlinger i tyske kirkebøger var ikke skrinlagt. Når sådanne ønsker fremkom, valgte pastor Noack en imødekomende holdning og gav tilbagemelding, når det blev ønsket.³⁷ Det forekom derfor også, at en og anden præst efter 1924 registrerede en dansk embedshandling i sin kirkebog – dog i så fald uden nummer.

I slutningen af 1920'erne kom emnet til debat flere gange. Tilladelsen til danske mindretalsskoler i 1926 og et øget antal danske kirkelige handlinger på landet gjorde problemet påtrængende. Hertil kom, at landskirken i stigende grad kom under pres fra kirkefolk i det tyske mindretal i Nordslesvig. Nord for grænsen havde mindretallet langt friere forhold og et bedre samarbejde med den danske folkekirke end de danske syd for grænsen i forhold til landskirken. Af hensyn til hjemmetyskerne nord for grænsen fandt man det nødvendigt at fremme en tilsvarende udvikling syd for grænsen.

Presset udefra førte til, at kirkeledelsen måtte finde en løsning. Det blev den såkaldte »Nødforskrift af 8. februar 1933«. Den var et

Den 26. november 1933 lykkedes det efter mange besværligheder en lokal menighedskreds at få stillet Adelby kirke ved Flensborg til rådighed for danske gudstjenester. Pastor H.F. Petersen ses her i kirkedøren ved denne første danske gudstjeneste i sognekirken. I april måned samme år havde H.F. Petersen som den eneste blandt de danske præster opnået ligestilling med landskirkens præster. Th. Thomsen foto i Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

forsøg på at løse knuden i Sydslesvig. Forordningen etablerede ikke den danske menighed som en valgmenighed inden for landskirken og ligestillede heller ikke generelt de danske præster med de tyske, men den åbnede mulighed for, at enkelte danske præster blev ligestillet, så de kunne betjene medlemmer af landskirken.

Kirkeforfatningen fra 1922 opridsede i § 60 rammerne for et muligt samarbejde. Denne centrale paragraf lød således:

- »1. Jedes Gemeindeglied kann für Amtshandlungen einen anderen Geistlichen der Landeskirche wählen.
2. Bei der Taufe, dem Konfirmandenunterricht und der Konfirmation, bei Trauungen und Beerdigungen bedarf es hierzu vorheriger mündlicher oder schriftlicher Abmeldung unter Benennung des erwählten Geistlichen bei dem zuständigen Pastor. Dieser hat die Bescheinigung der Abmeldung unverzüglich zu erteilen.
3. Der erwählte Geistliche darf die Amtshandlung nur vornehmen, wenn der Abmeldeschein ausgestellt ist. Er hat dem zuständigen Pastor unverzüglich Anzeige zu erstatten und die zur Eintragung in das Kirchenbuch erforderlichen Angaben zu machen.
4. Für die Pastoren einer Gemeinde, eines Kirchengemeindeverbandes oder einer Ortschaft kann durch die Geschäftsordnung ein vereinfachtes Verfahren festgesetzt werden.
5. Eine Verpflichtung, Amtshandlungen an Gliedern einer anderen Gemeinde oder eines anderen Bezirks zu übernehmen, besteht nicht. Im Notfalle ist jeder landeskirchliche Geistliche zur Vornahme einer Amtshandlung berechtigt und verpflichtet.«

Med udgangspunkt i disse bestemmelser muliggjorde den kirkelige nødforordning nu en ligestilling for danske præster. Men naturligvis skulle en række betingelser overholdes: den danske præst skulle afholde sig fra at benytte det tyske sprog, og som punkt 2 blev derefter foreskrevet: »Embedshandlinger må De kun foretage, når der er udstedt »Abmeldeschein« (dimissoriale). Melding om den foretagne embedshandling skal ufortøvet afgives til den præst, hvorunder personen sorterer, og der skal herunder meddeles de data, som er nødvendige for registreringen i kirkebogen«. ³⁸

Ordnningen betød, at der herefter for landskirkemedlemmer betjent af den ligestillede danske præst skulle ske dobbelt registrering af de kirkelige handlinger – i både den danske og den tyske kirkebog. Det

skabte i princippet et afhængighedsforhold – eller en ligestilling – mellem de danske og de tyske kirkebøger.

Kun én dansk præst opnåede denne ligestilling. Det var pastor H.F. Petersen. Han var andenpræst i Flensborg 1925-33, derefter præst for landdistrikterne, indtil han i 1937 overtog stillingen som førstepæst for hele Sydslesvig. Pastor Petersens kirkebøger blev nu en slags duplikater i forhold til de tyske, i alt fald når det drejede sig om landskirkemedlemmer. De øvrige danske præster derimod var ubundne af disse regler – og deres kirkebogsindførsler derfor uden forbindelse med de tyske kirkebøger.

Heller ikke denne løsning blev problemfri. Det var ikke let for pastor Petersen at sikre, at spillereglerne i forhold til landskirken blev fulgt til punkt og prikke. Når det gjaldt personer udmeldt af landskirken, var sagen klar: der skulle ikke indhentes »Abmeldeschein« og ikke ske tilbagemelding til den tyske kirkebog. I disse tilfælde var den danske kirkebog altså eneste registrering af embedshandlingen. Anderledes i forbindelse med landskirkemedlemmerne. Her skulle forpligtelserne til landskirken overholdes, og handlingen skulle også registreres i den tyske kirkebog. Ofte forløb det gnidningsfrit. H.F. Petersen anlagde en særlig kopibog for at holde styr på skriverierne med de tyske kolleger. I forbindelse med hver embedshandling for et landskirkemedlem bad han først om »Abmeldeschein« hos den tyske sognepræst. Når »afmeldingen« forelå, kunne den kirkelige handling gennemføres og blive registreret i den danske kirkebog. Derefter blev de nødvendige data meldt tilbage til den tyske præst, hvor endnu en registrering blev foretaget.³⁹

Virkeligheden svarede blot ikke altid til dette foreskrevne mønster. I det enkelte tilfælde kunne det være svært at fastslå, om en person var udtrådt af landskirken eller ikke. Derfor hændte det, at der hverken blev indhentet dimissoriale eller givet tilbagemelding til den tyske kirkebog – trods medlemskab. Sådanne tilfælde kaldte naturligvis de tyske kolleger til protest. Reaktionen kunne være, at indførslen i den tyske kirkebog blev nægtet. Eller kritisk indstillede sognepræster undlod at svare på en anmodning om udstedelse af et »Abmeldeschein«. Eller måske nægtedes udstedelsen ligefrem, evt. med bemærkning om, at det var dem uforståeligt, at menighedsmedlemmet ville gøre brug af den danske præst. Hvad skulle den danske præst gøre, når »Abmeldeschein« ikke forelå?

Anledninger som kunne føre til brud på nødforordningens regler forelå til stadighed. Pastor Petersen var lige ved at misunde sine danske

præstekolleger i Flensborg, som ikke havde opnået ligestilling, for de kunne handle uafhængigt af de tyske kolleger og skulle ikke søge om tilladelse eller lade noget registrere i de tyske kirkebøger.

»Nødforordningen« af 1933 etablerede med andre ord ikke megen større klarhed. Alt i alt bevarede de danske kirkebøger gennem hele mellemkrigsperioden et uklart forhold til de tyske.

I sammendrag kan følgende konkluderes: Når det gjaldt kirkelige handlinger for personer udtrådt af landskirken var de danske kirkebøger eneste registrering – og kirkebøgerne er altså »enestående«. Hvad angår medlemmer af landskirken var forholdet mere kompliceret, og forskelligt for Flensborg og landsognene. I Flensborg gav de danske præster frem til 1924 ofte frivilligt meddelelse til de tyske kolleger om embedshandlingerne. Efter 1924 holdt de tyske præster sig orienteret ved at gennemse de danske kirkebøger. Men registrering i de tyske kirkebøger forekom næppe – dobbeltregistrering har været en undtagelse i Flensborg by, og de danske kirkebøger står altså her uafhængigt i forhold til de tyske.

På landet holdt en del sognepræster sig lige fra 1920'erne orienteret om de danske embedshandlinger. Dette blev udbygget i 1933. Pastor H.F. Petersen blev ligestillet med landskirkepræsterne, både på landet og i Flensborg. Denne præsts kirkebogsindførsler indtager altså en særstilling. Petersens embedshandlinger for medlemmer af landskirken skulle meldes til de tyske kirkebøger – og hans indførsler i de danske kirkebøger skal derfor ses i sammenhæng med de tilsvarende indførsler i de tyske kirkebøger. Men reglen kunne ikke gennemføres til punkt og prikke. Den ofte svigtende tillid præsterne imellem kunne føre til, at den foreskrevne registrering i den tyske kirkebog blev undladt. Også pastor Petersens kirkebogsregistreringer fik derfor i mange tilfælde selvstændig karakter.

De danske kirkebøger blev derfor i sig selv et fuldstændigt udtryk for de danske præsters kirkelige handlinger. En del danske embedshandlinger kan også findes indført i de tyske kirkebøger. Men dobbeltregistreringen har været af svingende omfang – afhængigt af de enkelte præsters holdning og af de regler, som var givet i 1924 og 1933. I årene 1924-33 var dobbeltregistrering i princippet udelukket – efter 1933 var den i mange tilfælde påbudt for pastor Petersen. Fuldt overholdt blev reglerne næppe nogensinde.

Den vanskelige efterkrigstid 1945-68

I tiden før 1945 var det danske kirkearbejde til at overse, og de fleste tyske sognepræster kom næppe nogensinde i kontakt med en dansk præst. Indbyrdes kontakter mellem danske og tyske præster omkring kirkebogsførelsen var derfor begrænsede. Helt anderledes blev det efter det tyske sammenbrud. Nu kaldte sydslesvigerne på langt flere præster nordfra. I december 1946 var mellemkrigsårenes tre præster blevet til 11. De forrettede dåb, konfirmationer, vielser og begravelser og førte egne kirkebøger overalt i Sydslesvig.

De nye præster arbejdede videre på grundlaget fra 1921, dvs. som frikirke i tilknytning til Dansk Kirke i Udlandet. Et formaliseret forhold til landskirken var der ikke tale om, på trods af at de fleste som søgte til de danske præster fortsat var medlemmer af landskirken.

Netop dette betød, at de danske præster ligesom forgængerne i mellemkrigsårene var nødt til at tage hensyn til landskirkens bestemmelser. Den danske kirke så nødig et brud med landskirken, men foretrak at finde en plads som valgmenighed inden for landskirkens rammer. Behovet for en afklaring af kirkebogsførelsen og forholdet til landskirken var påtrængende. Der kom til at gå mange år – helt frem til

Helligåndskirken i Flensburg smykket til kongens fødselsdag 1945. De mange Dannebrog udtrykker klart den danske kirkes plads i det nationale arbejde. Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

1969 – før forholdet mellem landskirke og dansk kirke blev afklaret. Derfor fortsatte de kendte problemer omkring kirkebogsførelsen med usvækket kraft.

Landskirken stod fast på sit gamle krav om overholdelse af kirkelig orden: Et menighedsmedlem forsømte sin kirkelige pligt, hvis det ikke førte sine børn til dåben og lod det konfirmere, og præsten skulle kun foretage dåben, hvor der var rimelig sikkerhed for at forældrene også ville opdrage barnet i kristen ånd. Børn af forældre uden for menigheden kunne afvises. Tilsvarende var konfirmation en forudsætning for vielse. Sognepræsten havde behov for at følge med i sognebørnenes kirkelige liv, hvis han skulle sikre overholdelse af denne orden. Kirkebogen skulle give præsten det nødvendige overblik over alle kirkelige handlinger for landskirkemedlemmer – incl. handlinger udført af de danske præster.

I den første efterkrigstid viste landskirken vilje til samarbejde. Sognekirkerne blev åbnet for danske præster, og den 31. januar 1947 gik den tyske kirkeledelse ind på at give ligestilling til de daværende 11 – senere på året 12 – danske præster. Naturligvis skulle de så overholde den tyske kirkeorden, kirkeforfatningens § 60 – indhente dimissoriale og melde tilbage, så den tyske sognepræst kunne indføre embedshandlingerne i sin kirkebog. Landskirken betragtede denne som den egentlige: »Til udstedelse af gyldige dåbs-, konfirmations- og vielsesattester er kun de tyske kirkebogsførere berettiget«, hed det i biskoppens brev af 23. januar 1948.⁴⁰

Den dobbelte kirkebogsføring betød, at landskirken betragtede de danske kirkebøger som underordnet de tyske, hvad angår landskirkemedlemmer.

Men ét er teori – et andet praksis. Dimissoriale-ordningen blev ikke populær. Der var tovrækkeri på begge sider. På dansk side kunne man nok se, at et kirkebogssamarbejde var nødvendigt: »Tyskerne er med rette ængstelige for, at der med tiden vil opstå vanskeligheder med hensyn til udstedelsen af attester. Også vi er interesserede i, at registreringen af de ved os foretagne kirkelige handlinger er helt forsvarlig, og derfor må jeg alvorligt henstille at føre kirkebogen omhyggeligt. På Sydslesvigs Kirkekontor [det centrale kirkekontor i Flensborg] er man villig til at føre kontraministerialbogen for alle præster, hvor man ønsker det«, udtalte førstepæsten H.F. Petersen i januar 1948.⁴¹

For at få samarbejdet til at glide lod den danske førstepæst trykke formularer til den indbyrdes korrespondance, så kontakten til de

Pastør Voth
Harrislee

Harrislee, den 11. März 1937

Herrn

Pastor P e t e r s e n ,

Harrisleefeld.

Hierdurch ertelle ich Ihnen das ~~Mit~~ Schreiben vom
9. d. M. für die Einsegnung erbetene Dimissoriale für:
Käthe S e n g e b u s c h , Süderstr. 68
Marie L o r e n z e n , Hainstr. 4
Carl S ö n n i c h s e n , Süderstr. 22
August K e l l n e r , Hainstr. 4
Olga C o r d e s , Harrislee
Für die Eintragung in unser Kirchenbuch bitte ich um gelegent-
liche Herreichung der vollständigen Personalialia.

Heil Hitler !

Med dette dimissoriale og med et »Heil Hitler« fik pastor H.F. Petersen i 1937 »grønt lys« fra den tyske præst i Harreslev til at afholde dansk konfirmation. Efter konfirmationen skulle sognepræsten have de fuldstændige personoplysninger, så konfirmationen også kunne registreres i den tyske kirkebog. ADCB K 30-5.

tyske præster kunne volde mindst muligt besvær. Generelt mente de danske præster dog nok som pastor Kay Kirkegaard-Jensen i Slesvig: »Det burde være nok med autoriserede kirkebøger, som de tyske præster jo kunne tage indblik i. Den oprindelige hensigt med bestemmelsen, nemlig at følge sognebørnenes kirkelige liv, blev jo alligevel ikke overholdt af landskirkens præster«. ⁴²

Slesvig-præstens udtalelse antyder, at de danske præster ikke ligefrem var begejstrede for samarbejdet. I mange tilfælde var der ikke problemer, og de danske embedshandlinger fandt vej til de tyske kirkebøger.⁴³ Men der forekom gnidninger. Det hændte, at tyske præster klagede over, at de ikke fik de foreskrevne meddelelser, at danskerne ikke bad om dimissoriale før embedshandlingen, men blot meddelte faits accomplis til de tyske kirkebøger. Det blev også anført, at danske præster foretog embedshandlinger, som stred mod tysk kirkeorden (betjening af udtrådte af kirken). Nogle steder var der slet ingen kontakt mellem dansk og tysk – og tyskerne klagede over, at det bragte deres oversigt over sognets »geistliche Versorgung« i fare.

Når »sager« opstod, manglede de danske præster ikke argumenter til deres forsvar: Nogle tyske præster ville ikke indføre de danske embedshandlinger i sognekirkebøgerne. Hvorfor skulle man så indsende de foreskrevne meddelelser? I Frederiksstad nægtede den tyske præst i 1948 at give den danske kollega dimissorialet. Kun mundtligt og til familien ville han give tilladelsen – vel for at kunne påvirke de pågældende. På sin side spurgte den danske præst, hvordan en frikirke som den tyske overhovedet kunne kræve dimissoriale eller indberetning om embedshandlinger fra præster i en anden frikirke – den danske?⁴⁴ Præster tiltrådt efter 1947, som ikke opnåede ligestilling, følte sig naturligt nok ikke bundet af reglerne.

De to parter førte hvert sit sprog – kirkeligt og nationalt. I den situation trak biskoppen den 27. november 1951 de 12 danske præsters ligestilling tilbage⁴⁵. Den danske førstepæst A. Westergaard-Jacobsen følte sig efter klagerne forpligtet til at foretage et rundspørge om den lokale praksis vedr. kirkebogsføringen.⁴⁶ Svarene viste, at en del danske præster uden for Flensborg en tid lang havde bedt om dimissoriale og givet tilbagemelding vedr. landskirkemedlemmer, men derimod sjældent for andre. I Flensborg havde reglerne aldrig været anvendt, og med tiden var ordningen ophørt, som regel fordi de tyske præster nægtede at indføre meddelelserne i deres kirkebøger.⁴⁷ Kompromissøgende præster havde som regel fulgt reglerne, mere kantede folk sagde nej. Indberetningerne antyder et meget varieret landskab, eller som den senere biskop Kvist skrev fra Valsbøl: »I de 30 år, her har været gjort et dansk kirkeligt arbejde i Valsbøl, er dimissoriale ikke blevet krævet eller givet. Og det er gået godt endda«.⁴⁸

Den tyske biskops brev af 27. november 1951 var et forsøg på at presse den danske kirke ud i rollen som frikirke. Herefter kunne sognekirkerne kun benyttes efter tilladelse fra det stedlige menigheds-

råd, og kun når den kirkelige handling levede op til kravene i tysk kirkeorden, og fortsat skulle der i sådanne tilfælde indhentes dimissoriale.⁴⁹ I sammenhæng med de høje gebyrer for kirkebenyttelsen opgav de danske menigheder herefter at benytte sognekirkerne og søgte i stedet til de danske skoler og forsamlingshuse. Her var man frit stillet – landskirken kunne ikke blande sig.

Forholdet til landskirken var efter 1951 kommet ind i et uklart dødvande. Et par eksempler kan vise, at praksis var forskellig fra sted til sted. I Medelby var de to kirkers præster i løbende kontakt. Der blev indhentet dimissoriale, når det drejede sig om landskirkemedlemmer, og der blev givet oplysninger, som derpå blev indført i den tyske kirkebog. Kun med overholdelse af tysk kirkeorden var det muligt at opnå dimissoriale og derefter registrering i den tyske kirkebog. Tonen kunne være skarp. Den 3. oktober 1957 skrev pastor Gertz til Hans Kvist-Jensen i Valsbøl: »Hermed meddeles, at jeg ikke kan give Dem dimissoriale for ovennævnte vielse, og jeg gør Dem opmærksom på, at denne, såfremt embedshandlingen alligevel foretages, ikke vil blive indført i de tyske kirkebøger. Jeg beder Dem gøre brudeparret bekendt hermed. Desværre er denne sag gået klagevejen, og det gør mig ondt, at den gode forståelse mellem den tyske og den danske kirke er forstyrret derved.« Sognepræsten var omhyggelig.

1965 skrev den tyske præst på følgende måde til pastor Salomonsen i Valsbøl: »Samtidig beder jeg Dem som hidtil meddele os alle embedshandlinger (dåb, vielse, begravelse) med henblik på indførsel i vore kirkebøger. 1963 har De konfirmeret to børn, som er indført hos os. Har De i 1964 og 1965 ikke haft konfirmation af børn fra Medelby sogn? Ellers beder jeg om meddelelse, så at jeg ligeledes kan indføre disse konfirmationer. Betragt venligst dette brev som en venlig henvisning. Den tyske og den danske menighed i Medelby har altid levet i god harmoni, og sådan skal det efter min mening også altid forblive.«⁵⁰

Registrering i de tyske kirkebøger forekom vidt omkring – f.eks. fra Rylskov i øst til Sild i vest. På Ejdersted blev de danske kirkebøger udtrykkelig betragtet som kontrabøger i forhold til de tyske.

I andre egne af Sydslesvig var det anderledes: den danske præst plejede ikke kontakt med sognepræsterne – og de danske kirkelige handlinger fandt ikke vej til sognekirkebøgerne.

Afklaring og harmoni

Som årene gik, bedredes klimaet for etablering af en mere permanent ordening af forholdet mellem de to kirker med samme bekendelse. I

1969 var man endelig ved vejs ende. Efter 25 års debat vedtog den tyske landssynode den 15. november 1968 en Kirchengesetz zur Regelung der Zusammenarbeit mit der »Dänischen Kirche in Südschleswig«. Året efter blev loven godkendt af Dansk Kirke i Sydslesvig.

Her opgav landskirken sit gamle krav om, at dansk skulle være eneste tilladte kirkesprog for de danske præster, og der blev givet langt bedre muligheder end hidtil for de danske præsters benyttelse af de tyske sognekirker. Hvad angår kirketugten gav landskirken ikke køb. Hvor en dansk præst udførte en kirkelig handling for medlemmer af landskirken, skulle han tage hensyn til landskirkens ordninger. En dansk præsts embedshandling for et landskirkemedlem skulle stadig først anmeldes til den tyske sognepræst, omend der skulle følges en »forenklet fremgangsmåde«. Dernæst hed det: »Udførte embedshandlinger meldes ufortøvet af den danske præst og med vedføjeelse af de officielle dokumenter til den stedlige kirkebestyrelse til indførsel i kirkebøgerne. Indførslen sker med nummer«. ⁵¹

En sådan regel respekterede egentlig ikke Dansk Kirke i Sydslesvig som selvstændig og uafhængig kirke. Straks ved fremkomsten blev det derfor blandt de tyske præster i Flensborg kritiseret, at loven bandt danske præster til at overholde tysk kirkeorden og at melde tilbage til de tyske kirkebøger. De fandt, at tilbagemelding til de tyske kirkebøger burde bortfalde. Dog blev det accepteret, at der ikke var nogen vej udenom, hvad angik landskirkemedlemmer. Hensynet til en konsekvent kirkebogsførelse krævede det. Derimod var de danske præster som hidtil suveræne, når der var tale om embedshandlinger for rigsdanske og udtrådte af landskirken. ⁵²

Det væsentlige punkt om hensyntagen til landskirkens ordninger førte til, at kirkerådet i Dansk Kirke i Sydslesvig præciserede sin stilling på følgende måde i skrivelse af 3. juni 1969 til landskirkeledelsen: »De i den evangelisk-lutherske landskirke i Slesvig-Holsten gældende bestemmelser i »Ordnung des kirchlichen Lebens« og »Rechtsordnung« om foretagelse af kirkelige handlinger bliver der taget hensyn (beachtet) til i den grad (in dem Masse), som det er foreneligt med de forpligtelser, som præsterne i Dansk Kirke i Sydslesvig har overfor den danske folkekirkes ordning«. ⁵³ Dermed var antydnet, at reglerne nok ikke ville blive anvendt helt som beskrevet fra tysk side.

Den nye kirkelov genoplivede mange steder de danske kirkebøgers forbindelse til de tyske. I Slesvig by havde de danske præster i mange år ikke haft forbindelse med de tyske kolleger. Nu måtte de igen til at sende tilbagemeldinger til sognepræsten. Reaktionen kom snart:

»Hvad skal vi med disse tilbagemeldinger?«, svarede den tyske præst. Efter dette var det klart, at skriverierne blev indstillet i Slesvig. De danske kirkebøger blev selvstændige – uden kontakt med de tyske.

Andetsteds fortsatte man den løbende melding af danske embedshandlinger til sognepræsten, som lod dem registrere i sin kirkebog. I Ejdersted blev de danske kirkebøger som nævnt ført som kontrabøger til de tyske. Først i 1989 skar den nytiltrådte præst i Tønning igennem. Skriftligt meddelte han den tyske provst, at han ville »følge praksis fra resten af Sydslesvig og fra 1. januar 1990 ikke agter at tilbagemelde »Amtshandlingen« til indførelse i den tyske kirkebog, men nøjes med at indføre dem, hvor de ifølge sagens natur hører hjemme, i den danske kirkebog.« Der kom ingen reaktion.⁵⁴

Det er egentlig bemærkelsesværdigt. For lovgrundlaget fra 1968-69 bestod uforandret, og registrering af danske embedshandlinger skete fortsat i mange sognekirkebøger. Selv hvor en egentlig melding til den tyske kirkebog var ophørt, kunne danske handlinger finde vej derhen. Det gjaldt især for begravelser – de er i sagens natur almindelig kendt i sognet og indføres ofte i den tyske kirkebog parallelt med begravelsesregistret. Det samme gælder, når danske kirkelige handlinger – dåb, konfirmation eller vielse – foretages i sognekirken. I så tilfælde får det tyske kirkekontor besked – og der registreres ofte i den tyske kirkebog, således at attester fremover vil kunne fås begge steder.

Alligevel kom 1980'erne til at markere et vendepunkt. Registrering i de tyske kirkebøger var generelt ved at ebbe ud. De tyske kirkekontorer krævede ikke længere de før nødvendige meldinger, og en løbende melding fra dansk til tysk præst blev en undtagelse. Reelt var man dermed nået frem til det, de danske præster i Sydslesvig havde ønsket lige siden 1921: de danske embedshandlinger føres alene i den danske kirkebog⁵⁵, og herfra skal attesterne udstedes, også for landskirkemedlemmer i tilfælde, hvor sognepræsten skulle have brug for en attest. Sognepræsternes behov for viden om danske embedshandlinger kan opfyldes ved at kigge i de danske kirkebøger.

De danske kirkebøger havde overlevet. Det gode og kollegiale forhold mellem dansk og tysk havde sejret på det kirkelige område. Det viste sig ved, at danske og tyske kirkebøger nu står næsten uafhængigt ved siden af hinanden – uafhængige og tilgængelige for begge parter.

3. Arkivalierne: Hovedbøger – kontrabøger – mikrofilm

De danske kirkebøger registrerer de kirkelige handlinger, som siden 1921 er udført af danske præster i Sydslesvig. I de første årtier var antallet af kirkelige handlinger begrænset, efter 1945 blev tallene mangedoblet. Fra o. 1960 fandt de et mere beskedent, men ret stabilt leje. Den grafiske fremstilling, som er gengivet side 40-41, udtrykker forløbet mere tydeligt end ord.

Figuren er et kortfattet udtryk for de danske kirkebøgers indhold.

Som beskrevet i det foregående kan nogle af disse danske embedshandlinger imidlertid også findes i de tyske kirkebøger. Omfanget af denne tyske registrering er blot forskellig fra periode til periode og fra egn til egn. End ikke kirkelige handlinger for medlemmer af landskirken blev i fuldt omfang indført i de tyske kirkebøger. De danske kirkebøger blev dermed den eneste fuldstændige kilde til det danske kirkearbejde i Sydslesvig.

Dermed være ikke sagt, at kirkebøgernes persondata er unikke – civil gyldighed har disse handlinger nemlig ikke. I Tyskland er personregistrering og indgåelse af retsgyldigt ægteskab som før nævnt siden 1874 henlagt til den borgerlige øvrighed – »Standesamt«, og de retsgyldige persondata skal søges i personregistre.

Sådan er det i øvrigt endnu delvis i Nordslesvig som en arv fra den tyske tid. I Nordslesvig sker navngivning ikke til kirkebogen, men til kommunens personregisterfører. Kun den tvungne borgerlige vielse er ophørt i 1925, således at civilgyldigt ægteskab kan indgås både for præsten og den borgerlige øvrighed. Dermed fik kirkebogens vielsesregister i Nordslesvig selvstændig og juridisk gyldig betydning ligesom i det øvrige Danmark, i modsætning til forholdene syd for grænsen. Her giver de danske og tyske præster »blot« kirkelig velsignelse til forudgående borgerligt indgåede ægteskaber. De retsgyldige vielsesdata skal søges i personregistret.

I Sydslesvig deler de danske kirkebøger således vilkår med de tyske: De registrerer ikke handlinger af civil gyldighed, og kirkebøgernes persondata står ikke mål med de tilsvarende data i personregistre.

Trods dette har kirkebøgerne dog betydning. De er en komplet registrering af alle danske kirkelige handlinger. Oplysningerne har kirkelig betydning og betydning for den enkelte, og de dokumenterer det kirkelige arbejdes omfang og den personkreds, som har ladet sig betjene af danske præster. Vel er kirkebøgernes personalhistoriske betydning mindre end for kirkebøgerne nord for landegrænsen – men det er en følge af den tyske lovgivning om civil personregistrering. Som kirkehistorisk, nationalpolitisk og personalhistorisk kilde vedrørende den begrænsede personkreds, som har benyttet et dansk kirketilbud, er kirkebøgerne under alle omstændigheder ikke til at komme udenom.

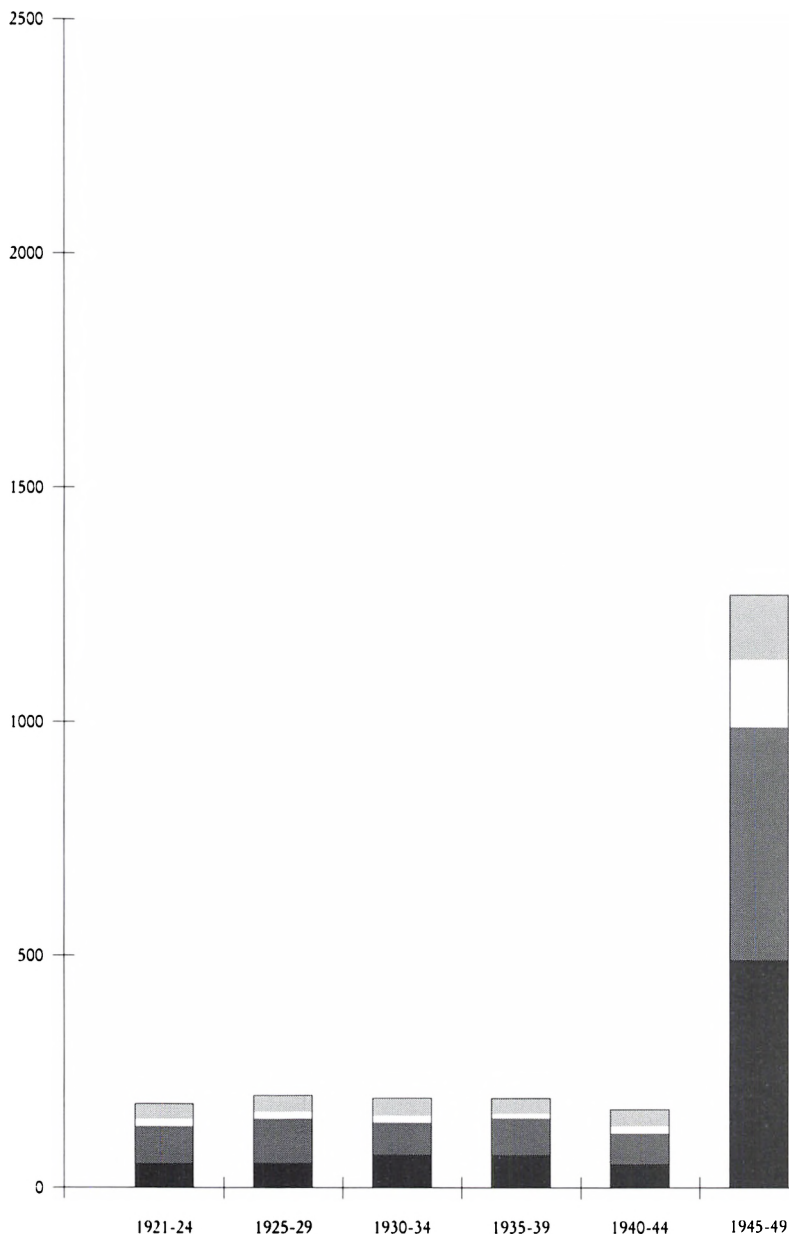
Hvad angår *kirkebogsføringen* fulgte den danske kirke i Sydslesvig gennem mange år skik og brug i Danmark. Fra starten i 1921 blev der ført hoved- og kontrabøger, og sådan fortsatte man i de hektiske nybrudsår efter 1945. Næsten alle de første efterkrigspræster anlagde både hoved- og tilhørende kontrabog. Med årene fandt man dog dette upraktisk – eller måske unødvendigt, da indførslerne jo delvis kunne genfindes i de tyske kirkebøger.

Lidt efter lidt opgav førstepæsten kravet om dobbelt kirkebogsføring, og føringen af kontrabøgerne blev indstillet i distrikt efter distrikt. Det skete hyppigt ved præsteskitte. Nye præster opgav det dobbelte bogholderi og nøjedes med én hovedbog. Endnu i 1991 førte præsten i Aventoft som den sidste både hoved- og kontrabog, som foreskrevet af reglerne i Danmark. I dag er kontrabøger ukendte for de danske præster i Sydslesvig.

Til gengæld sørgede Dansk Kirke i Sydslesvig på anden måde for sikkerheden. Fra 1978 indførtes en mikrofilmning af dåbsregistreringerne, gennemført med 5 års mellemrum. Landsarkivet i Slesvig påtog sig at udføre opgaven inden for rammerne af arkivets sikkerhedsfilmning. Siden da er der foretaget filmning af samtlige danske dåbsregistre. Originalfilmen arkiveres i det tyske arkivvæsens sikkerhedsbunker. En negativ-kopifilm opbevares i Dansk Kirke i Udlandet i Odense, og en positiv-kopifilm beror i Dansk Kirke i Sydslesvigs kirkekontor i Flensborg.

På denne måde var der skabt sikkerhed om dåbsindførslerne, trods mangelen af kontrabøger. Stadig manglede imidlertid de øvrige kirkelige handlinger. Bl.a. derfor tog man i 1989-90 skridt til at etablere en egentlig fysisk sikring. Alle præstegårde fik brandsikkert pengeskab med plads til embedets kirkebøger. Ved provstecirkulære af 11. juni 1990 blev der desuden foreskrevet aflevering til Arkivet ved Dansk

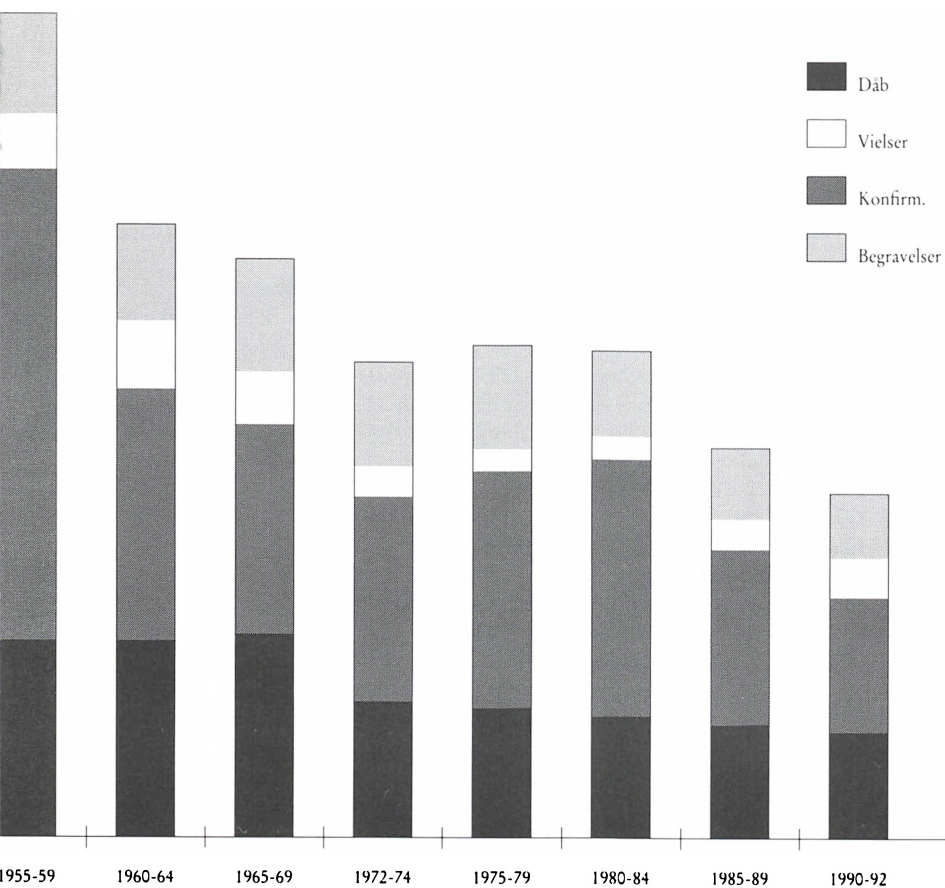
Kirkelige handlinger

Kirkelige handlinger udført af danske præster i Sydslesvig 1921-1992. Tallene er samlet i femårsperioder, hvor det årlige gennemsnit er udregnet for hver kategori af kirkelige handlinger. Den kirkelige statistiks tal er gengivet som bilag side 115. Figuren sammenfatter grafisk kirkebøgernes indhold og tegner dermed et rids af det danske kirkelivs udvikling. Billedet viser voldsomme udsving – og dog en forbausende stabilitet, når man ser forløbet i forhold til mindretallets skiftende størrelse.

I 1920'erne var tallene kun små, ganske som mindretallet var det. Krigens år viser sig især ved det beskedne antal vielser. Efter anden verdenskrig voksede kirkelivet i omfang og styrke. Især konfirmationerne af de mange børn i de nye skoler gav den store vækst i årene efter 1945. Antallet af konfirmander fulgte skolernes elevtal med en lille forsinkelse – et lavpunkt sidst i 1960'erne og i begyndelsen af 1970'erne og derefter en vis stabilisering.

Men figuren peger også ud over mindretallets snævre forhold – bag de faldende forløb i de seneste årtier gemmer sig dels kirkens almene problemer i forhold til befolkningen og dels faldende fødselstal – forhold som mærkes i lige grad i både flertalsbefolkning og mindretal.

Centralbibliotek for Sydslesvig af ældre arkivalier, ganske som præster og menighedsråd i Danmark afleverer til landsarkiverne. Herefter er en række kirkebøger afleveret til Arkivet. Yderligere er ved provstecirkulære 1993 fastsat, at der skal føres standardiserede kladder til kirkebogsindførslerne, og disse afleveres årligt til Arkivet via provsten (jvfr. bilag s. 106).

Noter og henvisninger

Forkortelser:

ADCB	Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig
K	Kirkearkiver
LA Åb	Landsarkivet i Aabenraa
P	Personarkiver
SJy Årb	Sønderjyske Årbøger
StA Fl	Stadtarchiv Flensburg, Rathaus, Flensburg

1. Troels Fink: Den kirkelige sprogrænse, i: SJy Årb 1964 s. 275-285. – H.V.Gregersen: Plattysk i Sønderjylland, Odense 1974 s. 9ff.
2. Karl N. Bock: Mellemslesvigs Sprogforhold, i: Fr. v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900-1937, bd. 3, 1938, s. 617ff.
3. Vilh. la Cour (red.): Sønderjyllands Historie bd. 4, s. 57-63 (Knud Fabricius).
4. Chronologisk Samling af de i Aaret 1851 emanerede Forordninger ... for Hertugdømmet Slesvig, Slesvig 1855, s. 11-14 og 57f. Holger Hjelholt: Den danske sprogordning og det danske sprogstyre i Slesvig mellem krigene (1850-1864), 1923 s. 39ff.
5. H.F.Petersen: Danske i Sydslesvig, 1933 s. 26-40. Johann Runge: Der lange Weg zur Gründung einer dänischen Gemeinde in Flensburg 1588-1921, i: Flensburg 700 Jahre Stadt, 1984 s. 153-158, med litteraturhenvisninger.
6. StA Fl XI Prop 100.
7. StA Fl XI Prop 100.
8. Reskriptbog Hyrup 1864 26/2, Pastorat Hürup.
9. Notat i Humtrup kirkebog (kopi i LA Åb).
10. Verordnungsblatt für das Herzogthum Schleswig 1864 s. 91, 1864, 16. juni.
11. StA Fl XI Prop 101, provst Peters 11. aug. 1864.
12. StA Fl XI Prop 101, 1864 3/12 civilmyndighed til provst Peters.
13. StA Fl XI Prop 42, Volquardts visitatsberetning december 1865.
StA Fl XI Prop 198, Flensburg kirkevisitation til præsterne 1866 22/9 samt præsternes svarskrivelser.
14. StA FL XI Prop 42, visitatsberetning 1865.
Vedr. pastor Hagerup se H.F.Petersen: Fra sydslesvigske Præstegårde, 1938 s. 105-121.
15. StA Fl XI Prop 198, 1866 11/10 Paulsen til kirkevisitationiet.
16. StA Fl XI Prop 198, 1866, 28. nov. Simonsen til kirkevisitationiet.
17. StA Fl XI Prop 198, 1866 17/12 kirkevisitationiet til præster i Vis og Ugle herreder.
Reskriptbog Hyrup, Pastorat Hürup.
18. Rylskov sogns kirkebøger 1851-64, i Hürup pastorat.

19. Visitatsberetning 1865 i StA Fl XI Prop 42, jvfr. Hyrup sogns kirkebøger i Pastorat Hürup.
20. Se f.eks. Medelby sogns kirkebøger (Pastorat Medelby), hvor der ikke ses ændringer i de danske kirkebøger.
21. StA Fl XI Prop 100.
22. StA Fl XI Prop 100, civilmyndigheden til kirkevisitatoriet i Flensburg 1864 23/11.
23. Johann Runge: Der lange Weg zur Gründung einer dänischen Gemeinde in Flensburg 1588-1921, i: Flensburg 700 Jahre Stadt, 1984 s. 158ff.
24. H.F.Petersen: Danske i Sydslesvig, 1933 s. 74-123.
25. C.W.Noack: Dansk Kirkeliv i Sydslesvig, i: Grønsebogen, Flensburg 1923 s. 38f. – samme: Vilkaar og Vej gennem skiftende Tider, i: Grønsevagten 1925, 7. årg., s. 136.
samme: Dansk Kirke, i: Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900-1937, bd. 3, 1938 s. 490-501.
26. Grønsevagten III 1921 s. 497.
27. ADCB K 30-1, Danske forhold, 1921 6/9 Wegener til Noack.
28. Freiherr von Heintze: Die Verfassung der Ev. Luth. Landeskirche Schleswig-Holsteins, Bordesholm 1928.
29. Freiherr von Heintze: Die Verfassung der Evangelisch-Lutherischen Landeskirche Schleswig-Holsteins, Bordesholm 1928 s. 25, 61 (§ 60), 176.
30. ADCB K 30-1, Sommer til biskop Osterfeld 1923 18. juli.
31. ADCB K 30-1, Noack til biskop Wegener 1923 17/8.
32. ADCB K 30-1, E 1 Niese til Noack 1924 23/9.
33. ADCB K 30-1, Noack til Niese 1924 15. og 23. sept.
34. StA Fl XI Prop 308 Bd 9.
35. ADCB K 30-1, E 1.
36. StA Fl XI Prop 400 Bd 2, mødenotiser 1931 1. dec. og 1932 12. dec.
37. ADCB K 30-1 pastor Prahl til Noack 1925 5/11 og Noacks svar 1925 6/11.
38. ADCB K 30-1, Kirkeregeringen til pastor H.F.Petersen 1933 10/4.
Carl Wulff Noack: Dansk Kirke, i: Franz v. Jessen: Haandbog i det slesvigske Spørgsmaals Historie 1900-1937, bd. 3, 1938 s. 499-501.
39. Således er vielser foretaget af pastor H.F.Petersen i Valsbøl kirkesal 1937 og 1938 indført i den danske kirkebog i Flensburg og ligeledes under nummer i Medelby tyske kirkebog. Også i Flensburg fandt danske embedshandlinger vej til den tyske kirkebog.
40. ADCB K 17-B 1.
41. ADCB K 30-33, 1948 8/1 H.F. Petersens nytårsbrev.
42. ADCB K 30-33, 1947 29/11.
43. Se f.eks. registrering med nummer af dansk dåb, konfirmation, vielse og begravelse i Medelby sogns kirkebøger i årene ca. 1949-92 (Medelby pastorat). På Sild ses danske embedshandlinger tilsvarende i de tyske kirkebøger 1948-85. I Rylskov ligeledes frem til 1991.
I Flensburg blev danske embedshandlinger regelmæssigt meldt til de tyske kirkebøger frem til 1949 og registreret dér.
I Ugle herred søgte den danske præst i 1950'erne mundtligt om dimissoriale og gav tilbagemelding. I 1960'erne blev der med mellemrum afleveret lister over de danske embedshandlinger til de tyske kolleger.
44. Pastor Helge Helgensen beretning i hans privatarkiv, ADCB P 283-1.
45. ADCB K 30-33, 1951 27/11.
46. ADCB K 30-18.

47. Danske embedshandlinger blev dog regelmæssigt meldt til Marie sogns kirkebøger frem til 1949 og ses også indført i sognets kirkebøger.
48. Trods denne udtalelse ses Valsbøl-præstens danske embedshandlinger for personer fra Medelby sogn i de derværende tyske kirkebøger.
49. ADCB K 30-18 biskoppen til provst Westergaard-Jacobsen 1952 5/3.
50. ADCB K 8-2.
51. Kirchliches Gesetz und Verordnungsblatt 1969 11. stk. 2. juni 1969 s. 67f.
52. ADCB K 30-18 biskop Petersens tale 9. juni 1969.
53. Kirkeliv i Sydslesvig gennem 50 år. Udg. af Sydslesvigs Kirkeråd 1971, Padborg 1971 s. 29.
54. Årsberetning til kirkedagen 20. maj 1990 s. 8.
55. Dog med undtagelse af begravelser, som ofte registreres i den tyske kirkebog – som »sideeffekt« af kirkegårdsregistreringen. Hvor sognekirken benyttes til danske kirkelige handlinger oplyses disse også ofte til det tyske kirkekontor og indføres i kirkebogen, så man fremover vil kunne få attest to steder.

4. Kirkebøger og præstedistrikter – en fortegnelse

Nedenstående fortegnelse registrerer alle danske kirkebøger i Sydslesvig. Kirkebøgerne er hver for sig anført under det præstedistrikt, hvortil de hører. For hver enkelt kirkebog er oplyst, hvor den opbevares, enten i præstegården eller i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig (forkortet ADCB).

Desuden giver listerne en kortfattet oversigt over de enkelte præstedistrikters nuværende omfang, deres historie og de danske præster siden distriktets oprettelse.

Den frie danske Menighed i Flensborg 1851-64

Menigheden blev oprettet ifølge forordning af 10. december 1850 som dansk menighed i Helligåndskirken, hvortil alle flensborgere kunne søge, uanset i hvilket af sognene Marie, Nikolai og Sct. Hans de boede. Menigheden havde egen dansk præst, som førte selvstændige kirkebøger.

Menigheden ophørte ved præsternes afskedigelse den 20. august 1864. Menigheden blev formelt opløst den 23. november 1864.

Litt.:

H.F. Petersen: Danske i Sydslesvig. Dansk Kirke i Udlandets Forlag, 1933, s. 26-40.

Johann Runge: Der lange Weg zur Gründung einer dänischen Gemeinde in Flensburg 1588-1921 (i: Flensburg 700 Jahre Stadt 1984 s. 154-158 med litteraturhenvisninger).

Præster:

Sognepræst:

1851-64 Gomme Frederik August Graae (1810-86)

Kateketer (hjelpepræster):

1852-54 Johan Theodor Sophus Krohn (1823-65)

1855-62 Henrik Georg Clausen Gad (1825-86)

1862-64 Frederik Vilhelm Munck (1833-1913)

Kirkebøger

- 1851-64. Hovedministerialbog..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 20 A/1.
Indbundet kopi af original
i Kirchenkreis Flensburg,
Mühlenstraße 19, D 24937 Flensburg.
Indhold:
Dåb og konfirmation.
- 1851-64. Hovedministerialbog..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 20 A/2.
Indbundet kopi af original
i Kirchenkreis Flensburg,
Mühlenstraße 19, D 24937 Flensburg.
Indhold:
Viiede og døde.
- 1851-64. Kirkebogsregister dåb og
konfirmation..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 20 A/3.
Indbundet kopi af original
i Kirchenkreis Flensburg,
Mühlenstraße 19, D 24937 Flensburg.
- 1851-64. Kirkebogsregister viiede og døde 1 bd.
Anm.: ADCB K 20 A/4.
Indbundet kopi af original
i Kirchenkreis Flensburg,
Mühlenstraße 19, D 24937 Flensburg.

Den danske »personalmenighed« i Flensburg 1864-1921

Den frie danske menigheds præster blev afskediget 20. august 1864, og menigheden blev opløst den 23. november 1864. De dansksprogede kirkegængere var herefter atter medlemmer af de tyske menigheder. Dog kunne de fortsat få udført danske kirkelige handlinger i Helligåndskirken, idet denne 1864-69 bevarede en selvstændig dansk præst, nu inden for den slesvig-holstenske landskirkes rammer. Fra 1869 blev det særlige præsteembede ophævet, og opgaven som dansk præst ved Helligåndskirken blev henlagt under en præst ved Marie kirke (fra 1900 ved Petri kirke), som varetog denne opgave ved siden af sine tyske embedspligter. Disse »landskirkelige« danske gudstjenester i

Helligåndskirken bestod indtil 1923. I de første år var der dansk gudstjeneste hver søndag, fra 1900 dog indskrænket til hver anden søndag.

Den danske præst kunne foretage kirkelige handlinger på dansk, men han førte ikke separate danske kirkebøger. Registreringen skete derimod i de generelle sogne-kirkebøger sammen med de tysksprogede ministerialia, dvs. den danske præst meldte de enkelte kirkelige handlinger til indførsel i kirkebøgerne for den menighed, hvor den pågældende boede. I perioden 1864-1921 skal danske kirkelige handlinger i Flensborg (dåb, vielse, begravelse) altså principielt søges i de tyske kirkebøger. De dansksprogede embedshandlinger er dér indført på tysk, men med bemærkningen »Dänisch«. Kun et kommunikanregister blev ført selvstændigt af den »danske« præst.

Enkelte af de danske præster førte dog på eget initiativ uofficielle separate fortegnelser over de kirkelige handlinger, som blev udført for de sognebørn, som samledes i den danske »Personalgemeinde«. Pastor Carsten Petersens »privatregister«, som er nævnt nedenfor, er eksempel på denne registrering.

For at bøde på nedskæringen i antallet af danske gudstjenester efter 1900 oprettedes i 1905 »Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn«. Fra 1906/07 og frem til begyndelsen af første verdenskrig lod foreningen afholde egne gudstjenester som supplement til de officielle gudstjenester i Helligåndskirken. Det drejede sig om årligt op mod 12 gudstjenester med altergang. Danske landskirke-præster fra Nord-slesvig var prædikanter. Under Verdenskrigen ophørte disse separate gudstjenester, og mindretallet var atter udelukkende henvist til landskirkens gudstjenester i Helligåndskirken.

Litt.:

H.F. Petersen: Danske i Sydslesvig, 1933 s. 41-123.

H.F. Petersen: Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn 1905-1921, i: Sjø Årb 1933 s. 128-162.

C.W. Noack: Dansk Kristendomsforkyndelse i Sydslesvig, i: Grænsebogen, Flensborg 1923 s. 37f.

Johann Runge: Der lange Weg zur Gründung einer dänischen Gemeinde in Flensburg 1588-1921, i: Flensburg 700 Jahre Stadt, 1984 s. 158-172, med litt.

Hans Schultz Hansen: Danskheden i Sydslesvig 1840-1918 som folkelig og national bevægelse, 1990, passim.

H.J. Carstens varetog som landskirkepræst de danske gudstjenester og kirkelige handlinger i Flensborg i perioden fra 1869 til 1900. Han var højt agtet blandt både danske og tyske. Billedet til venstre viser pastor Carstens som ung – med dansk præstekrave – og til højre et konfirmationsblad, som Carstens udfærdigede efter en konfirmation i Helligåndskirken år 1900 (ADCB P 156).

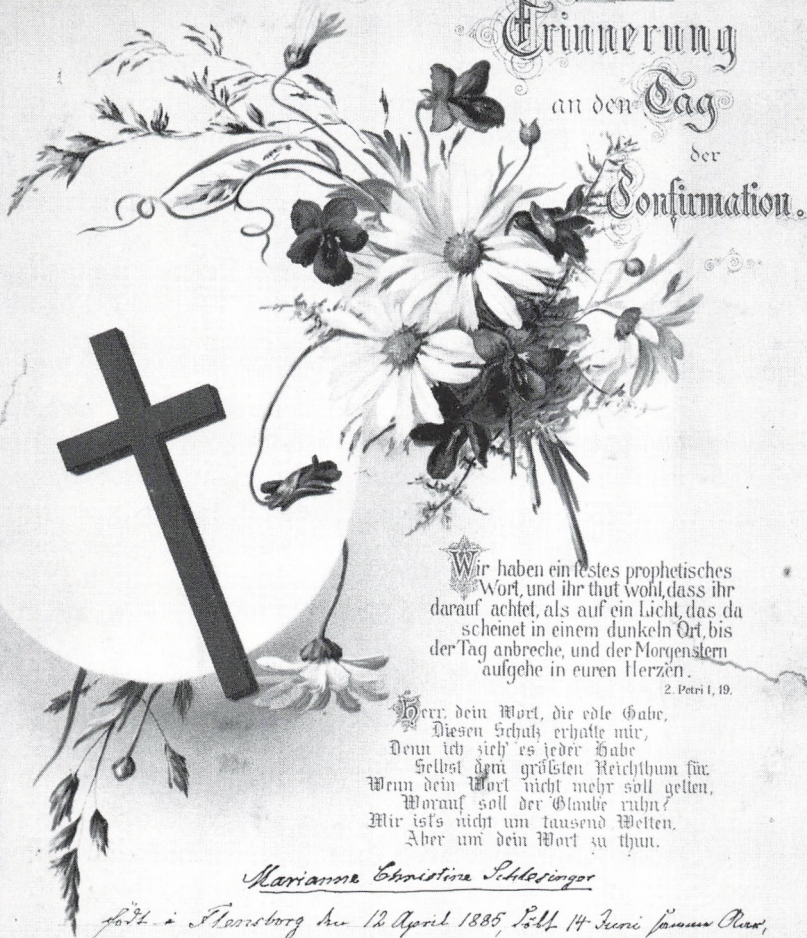
Præster

1864-65	Georg Carstens (1833-1906)
1865-68	Chr. Jørgensen (1836-1914)
1868-69	Heinrich Brauneiser (1839-69)
1869-1900	Hans Jürgen Carstens (1825-1903)
1900-1903	Carsten J. Petersen (1871-1943)
1903-1909	Christian Nielsen (1870-1933)
1909	Johannes Tonnesen (1882-1971)
1909-1923	Thomas Matthiesen (1874-1957)

Kirkebøger

1900-03.	Pastor Carsten Petersens privatregister.....	1 bd.
	Anm.: ADCB K 23/A 1.	
	Indhold:	
	1900 14/10 – 1903 12/7. Døbte.	
	1900 8/11 – 1903 14/6. Viiede.	
	1900 1/10 – 1903 19/6. Begravede.	

Erinnerung
an den Tag
der
Confirmation.

Wir haben ein festes prophetisches
Wort, und ihr thut wohl, dass ihr
darauf achtet, als auf ein Licht, das da
scheinet in einem dunkeln Ort, bis
der Tag anbreche, und der Morgenstern
aufgehe in euren Herzen.

2. Petri 1, 19.

Herr, dein Wort, die edle Gabe,
Diesen Schutz erhalte mir,
Denn ich zieh' es jeder Gabe
Selbst dem größten Reichthum für.
Wenn dein Wort nicht mehr soll gelten,
Worauf soll der Glaube ruhn?
Mir ist's nicht um tausend Welten,
Aber um dein Wort zu thun.

Marianne Christiane Schlesinger

geb. in Flensburg den 12 April 1885, Loh 14 Juni James Park,

confirmirt zuerst in Hellig Aands Kirke Som. Lucia 1 April 1900.

Opil waldfjævar og berann sig i Linn Formidit! Indvielsen var gæstelig foretaget af Pastor Alvarstam.

Den danske Menighed i Flensborg og Omegn e.V. 1921-1959

Dansk Kirke i Sydslesvig e.V. 1959ff

Den danske Menighed i Flensborg og Omegn blev oprettet den 13. maj 1921 som selvstændig dansk menighed i tilknytning til Dansk Kirke i Udlandet, dvs. uden for den slesvig-holstenske landskirkes rammer. Dansk Kirke i Udlandet overtog aflønningen af præsterne. Den 26. juni 1921 indsattes pastor C.W. Noack som menighedens første præst. Året efter indsattes en andenpræst, og fra 1933 var der tre præster.

I Flensborg begyndte de kirkelige handlinger i kirkesalen i menighedshuset »Ansgar«, som blev indviet 2. januar 1921. Fra 1927 kunne gudstjenesterne flytte til Helligåndskirken, idet et lejemål på 99 år var indgået med Mariekirken.

Den danske Menighed i Flensborg samlede det danske kirkeliv i Flensborg, men varetog også kirkelige handlinger i de små danske kredse i Sydslesvig uden for Flensborg. I forsamlingshuset »Slesvighus« i Slesvig og på andre forsamlingssteder, i de få danske skoler og evt. i private hjem holdt præsterne fra Flensborg gudstjenester og udførte kirkelige handlinger. Alle kirkelige handlinger fra hele Sydslesvig blev frem til o.1945 indført i Flensborg-menighedens kirkebøger.

Efter 1945 voksede det danske kirkelige arbejde ud over hele Sydslesvig, og der blev ansat flere præster. De nye præster fik alle til opgave at føre selvstændige kirkebøger, hver i sit distrikt, og således er det forblevet siden da (se nedenfor under de enkelte distrikter). I 1959 blev de mange menigheder organiseret i »Den danske Kirke i Sydslesvig e.V.« (Dansk Kirke i Sydslesvig), som fortsat virker i tilknytning til Dansk Kirke i Udlandet. Der er i dag (1993) 24 præster.

Litt.:

Kirkeliv i Sydslesvig gennem 50 år. Udgivet af Sydslesvigs Kirkeråd 1971.

Manfred Kühl og Werner Matlok: Du og din kirke. Udgivet af Dansk Kirke i Sydslesvig (u.år, ca. 1985)

Præster

Førstepræster:

1921-37 Carl Wulff Noack (1885-1960)

1937-50 H.F. Petersen (1898-1966):

1925-33 andenpræst i Flensborg (nordre del)

- 1933-37 dansk præst for Sydslesvigs landdistrikter
 1937-46 førstepræst for den danske menighed i Flensborg
 1946-50 førstepræst for DKU's arbejde i Sydslesvig
 1950-66 Satrup
- 1950-61 Anton Westergaard-Jacobsen
 førstepræst, provst
- 1961-69 Hans Kvist
 førstepræst, provst
- 1970-79 Ingemann Christensen
 førstepræst, provst
- 1979-93 Christian B. Karstoft
 førstepræst, provst
- 1993- Viggo Jacobsen
 førstepræst, provst

Andenpræster:

- 1922-25 Anker Moos (andenpræst med ungdomsarbejdet
 som særlig opgave)
- 1925-33 H.F. Petersen (andenpræst, især for Flensborgs nordre del
 og for menighedskredsene i oplandet)
- 1933-45 Kai Eduard Jordt-Jørgensen
 andenpræst (især Flensborg nordre distrikt og
 Slesvig)
- 1938-42 Waage Beck
 dansk præst for Sydslesvigs landdistrikter
 (Harreslev, Kobbemølle, Lyksborg, Jaruplund,
 Ladelund, Tønning og Læk)
 udvist maj 1942
- 1942 Martin Friedrich Nørgaard
 1942-48 dansk præst for Sydslesvigs landdistrikter
 1948-52 dansk præst for Sydslesvigs landdistrikter vest for
 Flensborg
 1952-83 Flensborg Nord, fra 1968 Ansgar Kirke
- 1945 Otto Marius Warncke
 andenpræst (Flensborg Nord)
 1948-51 Flensborg Nord
- 1945 Poul Jørgensen
 1945 H.F. Petersens hjælpepræst
 1946-48 Skt. Hans, Skt. Jørgen, Adelby, Mørvig
 1948-64 Skt. Hans og Adelby

Carl W. Noack stod i spidsen for Den danske Menighed i Flensborg og Omegn fra 1921 til 1937, da han blev biskop i Haderslev. Her besøger biskoppen sin gamle menighed. Fra venstre pastor H.F. Petersen, biskop Noack og pastor Jordt-Jørgensen. Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

Kirkebøger

- 1921-25. Hovedministerialbog for Den danske Menighed
i Flensborg 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 1.
Dækker Flensborg og omegn og
det øvrige Sydslesvig til Slesvig.
Indhold:
1921-25. Døbte, viede, døde.
1922-25. Konfirmerede.
1939-41. Faldne i 2. verdenskrig
(fra hele Sydslesvig).
- 1921-25. Kontraministerialbog for den danske menighed
i Flensborg 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 2.
Dækker Flensborg og omegn til
Slesvig, som ovenstående.
Indhold:
1921-25. Døbte, viede, døde.
1922-25. Konfirmerede.
- 1926-37. Hovedministerialbog for Dansk Kirke i
Udlandet Flensborg 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Flensborg og omegn til
Slesvig.
Indhold:
1926-37. Døbte.
1926-36. Konfirmerede.
1926-31. Viede.
1926-34. Døde.
- 1926-37. Kontraministerialbog for Dansk Kirke i
Udlandet Flensborg 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 3.
Dækker Flensborg og Omegn til
Slesvig og Tønning, som ovenstående.
Indhold:
1926-37. Døbte.
1926-36. Konfirmerede.
1926-31. Viede.
1926-34. Døde.

- 1932-42. Hovedministerialbog for Ansgar danske Menighed
i Flensborg 1 bd.
Anm.: Fl. Wrangelgade.
Dækker Flensborg og omegn til
Slesvig.
Indhold:
1936-42. Konfirmerede.
1932-46. Viede.
1934-42. Døde.
- 1932-46. Kontraministerialbog for Ansgar danske Menighed
i Flensborg 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 4.
Flensborg.
Dækker Flensborg og omegn
til Slesvig og Tønning, som ovenstående.
Indhold:
1936-42. Konfirmerede.
1932-46. Viede.
1933-43. Døde.
- 1938-46. Hovedministerialbog for den danske Menighed
Flensborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Flensborg og det øvrige
Sydslesvig til Slesvig og Tønning,
som ovenstående.
Indhold:
1938-46. Døbte.
1943-46. Konfirmerede.
1944-46. Døde.
- 1938-46. Kontraministerialbog for den danske Menighed
i Flensborg og Omegn Sogn..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 5.
Flensborg.
Dækker Flensborg og omegn til
Slesvig/Tønning.
Indhold:
1938-46 Døbte.
1943-46. Konfirmerede.
1944-46. Døde.

- 1946-52. Hovedministerialbog for de vestlige
landdistrikter i Sydslesvig..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 6.
Dækker Flensborg og omegn
helt til Aventoft-Husum-Frederiksstad,
især Harreslev-området.
Næsten kun kirkelige
handlinge foretaget af pastor
Martin Nørgaard, Flensborg.
Indhold:
1946-52. Døbte.
1946-51. Konfirmerede.
1946-52. Viiede.
1946-52. Døde.
- 1946-52. Kontraministerialbog for de vestlige
landdistrikter i Sydslesvig..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 7.
Delvis identisk med ovenstående.
Indhold:
1946-52. Døbte.
1946-52. Konfirmerede.
1946-52. Viiede.
1946-52. Døde.
- 1947-57. Kontraministerialbog for Flensborg By
Fødte..... 1 bd.
Anm.: ADCB K 5/A 8.
Dækker døbte i Flensborg Nord, Helligånds,
Jørgensby, Mørvig-Engelsby og Sct.
Hans sogne.
- 1947-52. Kontraministerialbog for Flensborg By
Konfirmerede..... 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker hele Flensborg by: Flensborg Nord,
Helligånds sogn,
Jørgensby, Mørvig-Engelsby og Sct.
Hans sogne.

- 1947-60. Kontraministerialbog for Flensborg by.
 Viede..... 1 bd.
 Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
 Flensborg.
 Dækker hele Flensborg by: Flensborg Nord,
 Helligånds sogn, Jørgensby,
 Mørvig-Engelsby og Sct. Hans sogne.
- 1947-60. Kontraministerialbog for Flensborg By
 Døde..... 1 bd.
 Anm.: ADCB K 5/A 12.
 Dækker Flensborg Nord, Helligånds,
 Jørgensby, Mørvig-Engelsby og Sct.
 Hans sogne.
- 1953-60. Kontraministerialbog for Flensborg By
 Konfirmerede..... 1 bd.
 Anm.: ADCB K 5/A 10.
 Dækker Flensborg Nord, Helligånds,
 Jørgensby, Mørvig-Engelsby og Sct.
 Hans sogne.
- 1956-68. Kontraministerialbog for Flensborg By
 Fødte..... 1 bd.
 Anm.: ADCB K 5/A 9.
 Indhold:
 1956-68. Flensborg Nord.
 1958-68. Helligånds sogn (ufuldstændig)
 1958-61. Jørgensby.
 1957-60. Mørvig-Engelsby.
 1957-60. Sct. Hans.
- 1959-81. Kontraministerialbog for Flensborg by
 Konfirmerede..... 1 bd.
 Anm.: Ansgar-Kirken, Flensborg.
 Oprindelig planlagt til at omfatte
 konfirmerede i hele byen.
 Indhold:
 1960-81. Flensborg Nord.
 1960-61. Helligånds sogn og Jørgensby.
 1960. Mørvig-Engelsby og St. Hans sogne.

- 1960-71. Kontraministerialbog for Flensborg By
 Viøde 1 bd.
 Anm.: ADCB K 5/A 11.
 Indhold:
 1960-68. Flensborg Nord.
 1960. Helligånds sogn.
 1960-71. Jørgensby.
 1960-69. Mørvig-Engelsby.
 1960. Sct. Hans.
- 1961-72. Kontraministerialbog for Flensborg By
 Døde 1 bd.
 Anm.: ADCB K 5/A 13.
 Dækker næsten udelukkende begravelser
 i Flensborg, Harreslev, Nyhus og Adelby
 foretaget af pastor Martin Nørgaard og
 pastor Martin Kontni, Ansgar kirken.

Helligåndskirkens præstedistrikt

Geografisk område

Helligåndskirkens præstedistrikt omfatter de tyske kirkesogne Marie (en del dog under Ansgar Kirke-Flensborg Nord), Nicolai, St. Michael, St. Gertrud og Paulus sogn i Flensborg. Rude-området fik en egen dansk præst 1988, og 1992 blev Rude et selvstændigt præstedistrikt sammen med Sporskifte, som var udskilt fra Harreslev distrikt.

Menighedsråd

Helligåndskirkens menighedsråd

Historie

Helligåndskirken i Flensborg var siden 1588 ramme om byens dansk-sprogede gudstjenester, idet medlemmer af alle byens menigheder her kunne høre forkyndelsen på dansk og deltage i altergang foretaget af en fast dansk prædikant. De kirkelige handlinger – dåb, vielse, og begravelse – foregik derimod i sognekirkerne og på tysk, og der blev naturligvis ikke ført særlige danske kirkebøger. Først i perioden 1850-64 blev Helligåndskirken sognekirke for en egentlig dansk menighed, hvis præster selvstændigt udførte alle kirkelige handlinger og førte separat kirkebog derover (jvfr. s. 13). Menighedens medlemmer boede spredt over hele byen. Denne »Frie danske Menighed« i Flens-

borg blev opløst 1864. Herefter varetog præster i den tyske landskirke dansksprogede gudstjenester i Helligåndskirken indtil 1923.

1926 indgik »Den danske Menighed i Flensborg og Omegn« lejekontrakt på 99 år med Marie kirken om brug af Helligåndskirken. Året efter blev kirken taget i brug af menigheden, og siden da er den centrum for det danske kirkeliv i Sydslesvig.

Under Helligåndskirken sorterede oprindeligt hele Flensborg – og 1921-45 indirekte også resten af Sydslesvig. Da de mange nye præstedistrikter blev oprettet efter 1945, blev Flensborg o. 1948 delt i 4 distrikter, hvoraf Helligåndskirkens distrikt udgør Flensborgs centrale del.

Præster

Sognepræster:

- 1921-37 Carl Wulff Noack
1937-50 Hans Friedrich Petersen
1925-33 andenpræst
1933-37 dansk præst for Sydslesvigs landdistrikter
1937-46 førstepræst i Flensborg
1946-50 førstepræst i Flensborg og Sydslesvig
1950-66 Satrup
1951-61 Anton Westergaard-Jacobsen, førstepræst
1961-69 Hans Kvist, førstepræst
1948-61 Valsbøl
1970-79 Ingemann Christensen, førstepræst
1956-70 Egernførde
1979-93 Christian B. Karstoft, førstepræst
1950-79 Ugle Herred, Tarp
1988ff Jes Gynther Sørensen

Hjælpepræster/residerende kapellaner:

- 1945 Poul Jørgensen
1957-60 Vagn Fuglsang-Damgaard
1960-77 Lyksborg
1964-67 Hans Peter Simonsen
1967ff Satrup
1965-68 Henning Skjøt-Pedersen
1969-88 Frants Vendelhaven
1988ff Jes Gynther Sørensen, sognepræst

Kirkebøger

- 1947-53. Hovedministerialbog for Flensborg
Helligånds sogn 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Helligånds sogn.
Indhold:
1947-52. Døbte, konfirmerede,
viede.
1947-53. Døde.
- 1952-61. Hovedministerialbog for Helligånds sogn
Flensborg 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Helligånds sogn.
Indhold:
1952-61. Døbte, konfirmerede.
1953-61. Viede, døde.
- 1962-75. Hovedministerialbog for Helligånds sogn
Flensborg 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Helligånds sogn.
Indhold:
1962-75. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1976ff Hovedministerialbog for Helligånds sogn
Flensborg 1 bd.
Anm.: Provsteboligen, Wrangelgade,
Flensborg.
Dækker Helligånds sogn, fra 1. jan.
1979 dog kun provstens kirkelige
handling (ikke Flensborg vest).
Indhold:
1976ff Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

- 1979ff Kirkebogen for Helligånds Sogn,
 Flensborg 1 bd.
 Anm.: Præsteboligen Stuhrsallee,
 Flensborg.
 Dækker alle kirkelige handlinger i
 Helligånds sogn foretaget af andre
 end provsten.
 Indhold:
 1979ff Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.

Rude og Sporskifte præstedistrikt

Geografisk område

Menigheden i Rude omfatter Flensborgs sydlige og sydvestlige bydele Rude og Sporskifte (Weiche).

Historie

Rude-distriktet er udsprunget af Helligåndskirkens menighed. Det fik egen præst 1988, idet området dog i første omgang forblev en del af Helligåndskirkens menighed. Først med valget af et eget menighedsråd 1992 blev Rude-distriktet fuldt selvstændigt. Sporskifte(Weiche-)området blev overført til Rude fra Harreslev præstedistrikt.

For tiden før 1988 se Helligåndskirkens distrikt og Harreslev.

Menighedsråd

Rude menighedsråd oprettet 1992

Præster

1988ff Elsebeth Hviid Villadsen

Kirkebøger

- 1988ff. Hovedministerialbog for Rude danske
 Menighed 1 bd.
 Anm.: Flensborg Sporskifte præstebolig.
 Dækker kirkelige handlinger foretaget
 i Kirkesalen i SSF's forsamlingshus.
 Indhold:
 1988ff Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.

- 1989ff. Hovedministerialbog for Sporskifte danske
Menighed 1 bd.
Anm.: Flensborg Sporskifte præstebolig.
Dækker kirkelige handlinger i Sporskifte Menighed.
Indhold:
1989ff. Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.

Ansgar-Kirkens præstedistrikt, Flensborg Nord

Geografisk område

Ansgar-Kirkens distrikt omfatter Flensborgs nordlige del (St. Petri sogn og del af St. Marie sogn), Kobbermølle og Nyhus.

Menigheder

Flensborg Nord menighed
Kobbermølle-Sosti menighed

Historie

Flensborg Nord blev oprettet som selvstændigt præstedistrikt 1948. Til distriktet henlagdes Flensborgs nordlige dele samt Kobbermøllen og Klus (tidligere sammen med Harreslev og Sporskifte i »de vestlige landdistrikter i Sydslesvig, se kirkebog K 5 A 6-7).

Første danske gudstjeneste blev afholdt 1926 i Kobbermølle skole. De kirkelige handlinger blev frem til 1945 ført i Flensborg-kirkeboerne.

Præster

Sognepræster:

1948-51 Otto Marius Warncke
1952-83 Martin Friedrich Nørgaard
1983-93 Viggo Jacobsen

Residerende kapellaner:

1950-51 Christian B. Karstoft, hjælpepræst
1951-59 Christian Overgaard
1959-77 Martin Kontni
1978-82 Bjarne Sandal
1982ff Per Østerbye

Kirkebøger

- 1947-50. Hovedministerialbog for Flensborg Nord 1 bd.
Anm.: ADCB K 26/A 1.
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord.
Indhold:
1947-50. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1951-54. Hovedministerialbog for Flensborg Nord A 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord, fra 1953
kun førsteprestens kirkelige
handling.
Indhold:
1951-54. Døbte, konfirmerede, viede,
døde.
- 1953-63. Hovedministerialbog for Flensborg Nord B 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – andenprestens
kirkelige handling.
Indhold:
1953-63. Døbte, viede,
døde.
1954-63. Konfirmerede.
- 1955-58. Hovedministerialbog for Flensborg Nord A 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – første-
prestens kirkelige handling.
Indhold:
1955-58. Døbte, konfirmerede,
døde.
1956-58. Viede.
- 1959-63. Kontraministerialbog for Flensborg Nord 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – første-

præstens kirkelige handlinger.

Indhold:

1959-63. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

- 1922-75. Hovedministerialbog for Flensborg Nord C 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Kobbermølle, Wassersleben,
Nyhus. Ført tilbage til 1922
ved uddrag af ældre kirkebøger.
Indhold:
1922-75. Døbte.
1927-75. Konfirmerede.
1923-75. Viede.
1923-75. Døde.
- 1964-68. Hovedministerialbog for Flensborg Nord 1 bd.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – første-
præstens kirkelige handlinger.
Indhold:
1964-68. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1964-84. Hovedministerialbog D 1 pk.
Anm.: Præsteboligen Frederiksdal,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – anden-
præstens kirkelige handlinger.
Indhold:
1964-84. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1969-72. Hovedministerialbog for Flensborg Nord E 1 pk.
Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
Flensborg.
Dækker Flensborg Nord – første-
præstens kirkelige handlinger.
Indhold:
1969-72. Døbte, konfirmerede, viede, døde.

- 1973-78. Hovedministerialbog for Ansgar kirke
 Flensborg Nord F 1 bd.
 Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
 Flensborg.
 Dækker Flensborg Nord – første-
 præstens kirkelige handlinger.
 Indhold:
 1973-78. Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.
- 1979-87. Hovedministerialbog Ansgar kirke
 Flensborg Nord G 1 bd.
 Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
 Flensborg.
 Dækker Flensborg Nord – første-
 præstens kirkelige handlinger.
 Indhold:
 1979-87. Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.
- 1985ff Ministerialbog for Flensborg Nord 1 bd.
 Anm.: Præsteboligen Frederiksdal,
 Flensborg.
 Dækker Flensborg Nord – anden-
 præstens kirkelige handlinger.
 Indhold:
 1985ff. Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.
- 1988ff Hovedministerialbog for Ansgar kirke
 Flensborg Nord 1 bd.
 Anm.: Ansgar-Kirkens præstebolig,
 Flensborg.
 Dækker Flensborg Nord – første-
 præstens kirkelige handlinger.
 Indhold:
 1988ff Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.

Sct. Hans og Adelby præstedistrikt

Geografisk område

Sct. Hans præstedistrikt omfatter bydelen Sct. Hans i Flensborg og det gamle Adelby sogn. Flensborg-bydelen Engelsby blev 1980 overført fra Sct. Jørgen-Mørvig præstedistrikt til Sct. Hans-Adelby.

Menighedsråd

Menighedsrådet for Sct. Hans og Adelby danske Menighed.

Historie

Flensborgs østlige bydele Sct. Hans, Adelby, Sct. Jørgen og Mørvig blev udskilt fra Helligåndskirken som selvstændigt præstedistrikt i 1946. En yderligere opdeling skete 1948, da området deltes i to præstedistrikter: Sct. Hans-Adelby og Sct. Jørgen-Mørvig-Engelsby.

Indenfor Adelby sogn blev der holdt menighedsmøder siden 1924 i Tarup. Første danske barnedåb i Tarup fandt sted 1927. Den første danske gudstjeneste i Adelby sognekirke fandt sted 26. november 1933. Adelby kirke var frem til 1945 eneste sognekirke i Sydslesvig, som blev benyttet til danske gudstjenester.

Præster

1946-64	Poul Jørgensen
	1946-48 Sct. Hans, Adelby, Sct. Jørgen og Mørvig
	1948-64 Sct. Hans og Adelby
1964-81	Poul Haremst
1982-89	Morten Christian Mortensen
	1987-88 Elsebeth Villadsen (vikar)
1989ff	Jørgen Holm

Kirkebøger

1933-71.	Hovedministerialbog for Adelby.....	1 bd.
	Anm.: Sct. Hans præstebolig.	
	Dækker Adelby gamle kirkesogn.	
	Indførslerne er foretaget 1947ff,	
	tilbagevirkende til 1933.	
	Indhold:	
	1933-68. Døbte	
	1934-71. Konfirmerede.	
	1935-69. Viiede.	
	1935-68. Døde.	

- 1947-61. Kontraministerialbog for Adelby 1 bd.
 Anm.: ADCB K 27/A 1.
 Dækker Adelby gamle kirkesogn.
 Indhold:
 1947-61. Døbte.
 1947-60. Konfirmerede, viede, døde.
- 1947-55. Hovedministerialbog for Flensborg
 Sct. Hans sogn 1 bd.
 Anm.: Sct. Hans præstebolig.
 Dækker Sct. Hans sogn.
 Indhold:
 1947-54. Døbte, døde.
 1948-54. Konfirmerede.
 1947-55. Viede.
- 1955-88. Kirkebog for Sct. Hans sogn Flensborg 1 bd.
 Anm.: Sct. Hans præstebolig.
 Dækker Sct. Hans sogn samt fra ca.
 1968 Adelby.
 Indhold:
 1955-88. Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.
- 1989ff Ministerialbog for Flensborg Sct. Hans
 og Adelby sogn 1 bd.
 Anm.: Sct. Hans præstebolig.
 Dækker Sct. Hans, Adelby og Engelsby.
 Indhold:
 1989ff Døbte, konfirmerede,
 viede, døde.

Sct. Jørgen og Mørvig præstedistrikt

Geografisk område

Sct. Jørgen-Mørvig præstedistrikt omfatter området Jørgensby og Mørvig i Flensborg. I perioden 1947-80 var bydelen Engelsby henlagt under Sct. Jørgen danske menighed, hvorefter den blev overført til Sct. Hans præstedistrikt.

Historie

Den første danske gudstjeneste blev afholdt 21. april 1946 i St. Jürgens

kirke. 1946 blev området udskilt fra Helligåndskirkens præstedistrikt som distrikt Flensborg øst. Dette blev 1948 yderligere delt i to præstedistrikter: Sct. Jørgen-Mørvig-Engelsby og Sct. Hans-Adelby.

Menighedsråd

Sct. Jørgen danske menighed

Mørvig danske menighed

Præster

- 1946-48 Poul Jørgensen
1946-48 Sct. Hans, Adelby, Sct. Jørgen og Mørvig
1948-64 Sct. Hans og Adelby
- 1948-58 Andreas Petersen
- 1959-63 Christian Overgaard
- 1964-73 Paul Bernhard Kristiansen
- 1974-80 Lars Otto Basbøl
- 1980ff Kæthe Kühl

Kirkebøger

- 1947-59. Hovedministerialbog for Flensborg
Sct. Jørgens sogn 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Adelby
kirkevej.
Dækker Jørgensby og Engelsby
i Flensborg.
Indhold:
1947-59. Døbte, viede, døde.
1948-59. Konfirmerede.
- 1960-85. Hovedministerialbog for Flensborg,
Sct. Jørgens sogn 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Adelby
kirkevej.
Dækker Jørgensby i Flensborg samt
Engelsby indtil 1980.
Indhold:
1960-85. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

- 1986ff. Hovedministerialbog for Flensborg,
Sct. Jørgen sogn 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Adelby
kirkevej.
Dækker Jørgensby i Flensborg.
Indhold:
1985ff. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1947-81. Hovedministerialbog for Flensborg,
Mørvig sogn 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Adelby
Kirkevej.
Dækker Mørvig i Flensborg.
Indhold:
1947-81. Døbte og døde.
1947-80. Konfirmerede,
1947-69. Viede.
- 1981ff. Hovedministerialbog for Flensborg,
Mørvig sogn 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Adelby
kirkevej.
Dækker Mørvig i Flensborg.
Indhold:
1981ff. Døbte, konfirmerede.
1985ff. Viede.
1982ff. Døde.

Harreslev præstedistrikt

Geografisk område

Harreslev præstedistrikt omfatter Harreslev og Hanved-Langbjerg. Flensborg Sporskifte (Flensburg Weiche) hørte til distriktet fra oprettelsen og indtil 1988.

Harreslev præstedistrikt er oprettet 1952.

Menighedsråd

Harreslev danske menighedsråd.

Hanved-Langbjerg danske menighedsråd.

Historie

Indtil 1952 blev Harreslev-området sammen med tilgrænsende områder i Flensborg amt betjent af en af Flensborg-præsterne (sidst pastor Martin Nørgaard) som del af dennes distrikt (sidst Sydslesvigs landdistrikter vest for Flensborg).

1952 fik Harreslev-området egen præst med bopæl i Harreslev. Til det nyoprettede præstedistrikt henlagdes Harreslev, Hanved sogn med Langbjerg (tidligere under Valsbøl) og Sporskifte. Kobbermølle og Klus blev samtidig flyttet til Flensborg Nord.

1988 blev Flensborg Sporskifte udskilt og henlagt til det selvstændige præstedistrikt Rude-Sporskifte.

Kirkelige handlinger for Harreslev-området før 1952 skal søges i kirkebøgerne for Den danske Menighed i Flensborg og omegn og i kirkebøgerne for de vestlige landdistrikter i Sydslesvig (s. 55).

Første gudstjeneste blev afholdt 1922 i Harreslev forsamlingshus, og i de følgende år var der regelmæssigt to månedlige gudstjenester. Menigheden var i mellemkrigsårene tilsluttet den danske menighed i Flensborg.

Præster

1952-69 Arvid Pontoppidan Thyssen

1969ff Ib Wolfhagen

Kirkebøger

- 1952-69. Hovedministerialbog for Harreslev-Hanved danske Menighed 1 bd.
Anm.: Harreslev præstebolig.
Dækker Harreslev (uden Kobbermølle og Nyhus), Hanved og Sporskifte (Flensburg Weiche).
Indhold:
1952-69. Døbte, konfirmerede, viede, døde.
- 1952-69. Kontraministerialbog for Harreslev-Hanved danske menighed 1 bd.
Anm.: ADCB K 24/A 1.
Indhold:
1952-69. Døbte.
1953-69. Konfirmerede.
1952-69. Viede.
1952-69. Døde.

- 1970ff Hovedministerialbog for Harreslev-
Sporskifte-Hanved-Langbjerg Menighed 1 bd.
Anm.: Harreslev præstebolig.
Dækker Harreslev, Hanved og Lang-
bjerg samt Sporskifte (Flensburg Weiche)
indtil 1. august 1988.
Indhold:
1970ff Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.

Lyksborg og Omegns præstedistrikt

Geografisk område

Lyksborg og omegns præstedistrikt (Nordangels danske menigheder) omfatter sognene Lyksborg, Munkbrarup, Grumtoft/Grundhof, Kværn/Quern, Stenbjerg og Husby med prædikesteder i skolerne i Lyksborg (siden 1954 Lyksborg danske kirke), Langballe, Hatlund, Husby og Munkbrarup Forsamlingshus (1958-81) samt lejlighedsvis sognekirkerne i Husby, Rylskov og Stenbjergkirke. Hatlund skolekirke (Kværn sogn) overført fra Kappel præstedistrikt 1971. Samtidig nedlagdes Langballe skolekirke.

Menighedsråd

Nordangels danske menigheder

Historie

Præstedistriktet er oprettet 1946 og bar indtil o. 1970 navnet Nordangels danske menigheder. Distriktet blev frem til 1946 betjent fra Flensborg (præsterne H.F. Petersen, Waage Beck, Martin Nørgaard). Der blev afholdt regelmæssige gudstjenester fra 1930, og en kirkesal blev indviet 28. okt. 1934.

Litt.: Lyksborg Kirke 1954-1979 25 år (Padborg 1979).

Præster

1946-51 Frederik Bohnfeldt Nørgaard
1951-56 Erik Høirup Knudsen
1956-60 Hans Madsen
1950-56 Arnæs

Siden 1954 er der bygget selvstændige kirker til flere danske menigheder, eller der er opført en kirkesal i forbindelse med mødelokale og præstebolig: Slesvig-Frederiksberg 1950, Rendsborg 1964-66, Jaruplund 1968, Læk 1968-69, Ansgarkirken/Flensborg Nord 1968, Tarp og Egernførde 1985, Husum 1991 og Harreslev 1994. Lyksborg kirke blev opført allerede i 1954 efter tegning af arkitekt Jens Dall. Billederne her viser kirken ved rejsegildet og i færdig skikkelse.

- 1960-77 Vagn Fuglsang-Damgaard
1957-60 Helligåndskirken, Flensborg
1978ff Werner Matlok

Kirkebøger

- 1946-61. Hovedministerialbog for Lyksborg og Omegn 1 bd.
Anm.: Lyksborg præstebolig.
Dækker Lyksborg-området til Sørup og Kværn.
Indhold:
1946-61. Døbte, konfirmerede, viede, døde.
- 1946-60. Kontraministerialbog for Lyksborg og Omegn 1 bd.
Anm.: ADCB K 4/A 1.
Bogen er påbegyndt 1956 og ført tilbage til 1946.
Indhold:
1946-60. Døbte.
1947-60. Konfirmerede, viede, døde.
- 1947-59. Kontraministerialbog for Husby kirke-distrikt 1 bd.
Anm.: ADCB K 4/A 2.
Bogen er påbegyndt 1958 og indeholder indførsler tilbage til 1947, uddraget af Lyksborg-kirkebogen vedr. Husby, Hyrup og Rylskov.
Ufuldstændig.
Indhold:
1947-59. Døbte.
1948-58. Konfirmerede.
1952-59. Viede.
1956-57. Døde.
- 1962-73. Ministerialbog for Lyksborg og Omegn 1 bd.
Anm.: Lyksborg præstebolig.
Dækker Lyksborg-området til Sørup og Kværn samt fra 1971 også Hatlund.

Indhold:
1962-73. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

- 1974-86. Ministerialbog for Lyksborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Lyksborg præstebolig.
Dækker Lyksborg-området til Sørup
og Kværn samt fra 1971 også Hatlund.
Indhold:
1974-86. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1987ff Ministerialbog for Lyksborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Lyksborg præstebolig.
Dækker Lyksborg-området til Sørup
og Kværn samt fra 1971 også Hatlund.
Indhold:
1987ff Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Ugle Herreds præstedistrikt

Geografisk område

Ugle herreds præstedistrikt omfatter det meste af det gamle Ugle herred, dvs. sognene Oversø/Oeversee (med Tarp og Jaruplund), Eggebæk (med Jerrishoe), Jørl, Siversted samt Vanderup fra Vis herred og Jydbæk/Jübeck fra Arns herred.

Menighedsråd

Menighederne i Eggebæk, Oversø-Frørup, Jaruplund, Jydbæk, Tarp og Vanderup.

Historie

Første danske kirkelige møder blev afholdt i Jaruplund 1923. Gudstjenester i Jaruplund blev afholdt i den danske privatskole 1927, og samme år var der barnedåb. Derefter holdt Flensborg-præsterne regelmæssigt gudstjeneste i Jaruplund hver anden søndag. Det selvstændige præstedistrikt blev oprettet 1951, idet området blev udskilt fra Flensborg (Sydslesvigs landdistrikter vest for Flensborg). Distriktets første præst, Chr. B. Karstoft, blev således oprindeligt indsat i Jaruplund som Flensborg-præsten Martin Nørugaards hjælpepræst.

Kirkelige handlinger før 1951 skal søges i Flensborg-kirkebøgerne og i kirkebøger for de vestlige landdistrikter i Sydslesvig (s. 55).

Litt.:

Jaruplund danske menighed 60 år (red. Åge Sørensen), Jaruplund, menighedsrådet 1987.

Trene-Skolen og dens naboer (red. Hardon Hansen), eget forlag 1987.

Præster

1950-79 Christian B. Karstoft
1979-93 førstepræst og provst, Flensborg
1980ff Lars Skjødt-Jakobsen

Kirkebøger

1951-75. Hovedministerialbog for Ugle herred 1 bd.
Anm.: Tarp præstebolig.
Dækker det gamle Ugle herred.
Indhold:
1951-75. Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.

1975ff Hovedministerialbog for Ugle herred 1 bd.
Anm.: Tarp præstebolig.
Dækker det gamle Ugle herred.

Valsbøl og Omegns præstedistrikt

Geografisk område

Valsbøl præstedistrikt omfatter sognene Medelby, Nørre Haksted (med Skovlund/Schafflund), Store Vi/Gr. Wiehe og Valsbøl.

Hanved (med Langbjerg og Ellund) hørte under Valsbøl præstedistrikt fra 1948 til 1951, hvorefter sognet blev lagt under Harreslev.

Menighedsråd

Medelby
Skovlund/Nr. Haksted
Store Vi
Valsbøl

Historie

Det kirkelige arbejde omkring Valsbøl startede 1923 under sygeplejersken Maren Sørensens ledelse uafhængigt af menigheden i Flensborg. 1930 byggedes et forsamlingshus »Valsbølhus«, hvor præster fra Nordslesvig holdt gudstjenester. Frimenighedspræst Marius Olsen fra Bovlund var i de første år fra 1931 den hyppigst benyttede præst, men også de danske præster i Flensborg virkede i Valsbøl. Der var mødesteder i Valsbøl, Østerby Mark, Tætvang og Aventoft.

Ved krigens udbrud 1940 ophørte Maren Sørensens virksomhed. Det kirkelige arbejde i Valsbøl blev derefter mere og mere overtaget af Den danske Menighed i Flensborg. I den sidste tid før oprettelsen af det selvstændige præstedistrikt 1948 blev de kirkelige handlinger hovedsagelig forrettet af Flensborg-præsten Martin Nørgaard.

1948 blev Valsbøl oprettet som selvstændigt præstedistrikt. Hanved blev 1952 overført til Harreslev distrikt.

Litt.:

Valsbøl danske Menighed 1923-1973, udg. af Valsbøl danske menighed, red. M. Salomonsen, Flensborg 1973.

Præster

- 1948-61 Hans Kvist-Jensen (1960 navneændring til
Hans Kvist) (1911-80)
1962-83 Martin Salomonsen
1985-88 Niels Erik Ditmar Andersen
1988ff Niels Ebbe Huus

Kirkebøger

- 1923-62. Hovedministerialbog for Valsbøl og
Omegn 1 bd.
Anm.: ADCB K 8/A 1.
Kirkebogen ført i ordinær protokol uden autoriserede kolonner.
Indhold:
1923-62. Døbte.
1947-62. Konfirmerede.
1926-62. Viiede.
1924-61. Døde.
- 1923-62. Kontraministerialbog for Valsbøl og
Omegn 1 bd.
Anm.: Valsbøl præstebolig.

Ufuldstændig afskrift
af ovenstående bind i en almindelig
ministerialbog.

- 1962ff Hovedministerialbog for Valsbøl og
Omegn 1 bd.
Anm.: Valsbøl præstebolig.
Dækker Medelby, Skovlund, Store Vi
og Valsbøl.
Indhold:
1962ff Døbte, konfirmerede,
viede, døde.
- 1962-72. Kontraministerialbog for Valsbøl og
Omegn 1 bd.
Anm.: Valsbøl præstebolig.
Dækker Medelby, Skovlund, Store Vi
og Valsbøl.
1962-72. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Kappel og Omegns præstedistrikt

Geografisk område

Kappel præstedistrikt er opstået ved sammenlægning 1969 af Arnæs og Kappel præstedistrikter.

Arnæs præstedistrikt omfattede Arnæs, Borne/Boren, Ravnkær/Rabenkirchen, Lindå Mølleskov, Kisby, Stenfelt/Steinfeld og halvøen Svans (Karby, Koslev/Kosel, Riseby, Siseby og Vabs).

Kappel præstedistrikt omfattede Kappel, Eskris/Esgrus, Gelting, Gulde, Hatlund-Kværn/Quern og Sterup.

1969 blev de to præstedistrikter sammenlagt. Kappel-Arnæs præstedistrikt omfatter herefter menighederne i Kappel-Gelting-Ravnkær, Arnæs, Karby og Gulde.

Historie

Arnæs og Kappel præstedistrikter blev hver for sig oprettet 1946.

1969 blev Kappel og Arnæs præstedistrikter sammenlagt.

Hatlund/Kværn blev 1971 overført til Lyksborg.

Kosel, Riseby, Siseby og Vabs overført til Egernførde.

Pastor Vigh-Pedersen fra Kappel forretter en vielse i en skolekirke. Foto ca. 1950.

Præster

Kappel-Gelting:

- 1946-49 Niels Bundgaard
1949-57 Slesvig-Frederiksberg
1949-57 Peder Vigh-Pedersen
1946-49 Arnæs
1959-64 Poul Haremst
1964-81 Skt. Hans-Adelby, Flensborg
1964-66 vacance
1966 Sigurd Svenningsen
1967-73 vacance

Arnæs:

- 1946-49 Peder Vigh-Pedersen
1950-56 Hans Madsen
1956-60 Lyksborg
1957-67 Verner Stensgaard
1967-73 vacance

Kappel-Arnæs:

- 1973-78 Thorvald Nielsen
1979-82 Holger S. Bjerre

1982-88 Else Jørgensen
1988ff Randi Wetke Petersen (Korsgaard)

Kirkebøger

- 1946-86. Hovedministerialbog for Den danske Menighed i Kappel og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Kappel præstebolig.
Dækker Kappel kirkedistrikt 1946-77 og Kappel-Arnæs kirkedistrikt 1978-86.
Indhold:
1946-86. Døbte, konfirmerede, viede, døde.
- 1946-86. Kontraministerialbog for Den danske Menighed i Kappel og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Kappel præstebolig.
Kontrabog til ovenstående 1946-64 og 1983-86.
Indhold:
1946-64 og 1983-86.
Døbte, konfirmerede, viede, døde.
- 1946-80. Hovedministerialbog for Den danske Menighed i Arnæs og Omegn 1 bd.
Anm.: Kappel præstebolig.
Dækker Arnæs og omegn, Karby-Stenfelt-indtil 1967.
- 1946-67. Kontraministerialbog for Den danske Menighed i Arnæs og omegn 1 bd.
Anm.: ADCB K 13/A 1.
Identisk med ovenstående indtil 1967.
Indhold:
1946-67. Døbte.
1947-67. Konfirmerede, viede, døde.
- 1986ff Hovedministerialbog for Kappel danske pastorat..... 1 bd.
Anm.: Kappel præstebolig.
Dækker Kappel-, Arnæs-, Gelting-

og Karby- området.
Indhold:
1986ff Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Satrup og Sørup præstedistrikt

Geografisk område

Satrup præstedistrikt omfatter SSF-distrikterne Damholm, Hostrup, Lille Solt, Møllebro, Satrup, Sterup, Sørup.

Strukstrup-Tumby var ca. 1946-51 henlagt under Satrup, derefter under Sdr. Brarup.

Menighedsråd

Midtangsels danske menighed, oprettet 1968.

Historie

Præstedistriktet blev oprettet 1947.

Præster

- 1947-48. Jens Nielsen (præst for Den danske menighed for Havetoft og Omegn (prædikesteder i Havetoft, Ølsby, Bøglund, Store og Lille Solt (Møllebro)).
1948. Immanuel Rommerdahl (Saturup, Strukstrup-Thumby og Sørup).
1947. Sønder Brarup (hjelpepræst)
1948-56. Slesvig Ansgar.
- 1950-66. H.F. Petersen
1925-50. Flensborg.
- 1967ff Hans Peter Simonsen
1964-67. Helligåndskirken, Flensborg.

Kirkebøger

- 1947ff Hovedministerialbog for Satrup 1 bd.
Anm.: Satrup præstebolig.
Dækker oprindelig Satrup og Sørup,
fra 1967 hele præstedistriktet, idet
alle indførsler herefter er samlet i
denne og nedenstående bog. Konfirmerede
efter 1986 omfatter kun piger.

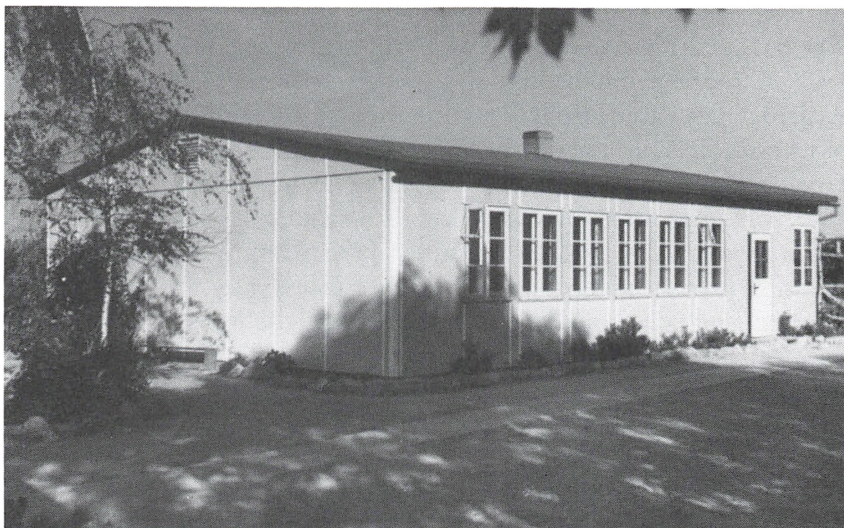
Indhold:
 1947ff Døbte.
 1947ff Konfirmerede.
 1947ff Viede.
 1947ff Døde.

- 1987ff Kontraministerialbog for Satrup 1 bd.
 Anm.: Satrup præstebolig.
 Omfatter kun konfirmerede, fra hele præstedistriktet.
 Indhold:
 1987ff Konfirmerede drenge.
- 1946-49. Kontraministerialbog for Havetoft, Bøklund, Store Solt og Lille Solt 1 bd.
 Anm.: ADCB K 22/A 1.
 Dækker de danske kirkesale i Damholm, Hostrup, Møllebro, Lille Volstrup, Lille Solt, Ølsby, Havetoft og Sørup sognekirker.
 Indhold:
 1946-49. Døbte
 1947-49. Konfirmerede.
 1947-48. Viede og døde.
- 1946-67. Ministerialbog for de danske menigheder i Havetoft, Solt og Bøklund sogne m.v..... 1 bd.
 Anm.: Satrup præstebolig.
 1946-67. Døbte, konfirmerede, viede, døde.

Ansgar præstedistrikt, Slesvig

Geografisk område

Ansgar præstedistrikt i Slesvig (Slesvig nord) omfatter sognene Slesvig domsogn, Michaelis sogn, Treja, Hollingsted, den østlige del af Svesing/Schwesing sogn, Moldened samt Skålby/Schaalby i Kalleby/Kahleby sogn.

De danske skoler gav mange steder husly for danske gudstjenester i årene efter krigen. Det gjaldt skolebarakkerne – øverst skolen i Hatlund i Kværn sogn i Angel. Også de større skoler stillede lokaler til rådighed. Nederst gymnastiksalen i Kappel skole. ADCB K 13/B 7.

Historie

Det danske kirkelige arbejde i Slesvig begyndte 1922. Fra efteråret 1923 afholdtes to månedlige gudstjenester i kirkesalen i Slesvighus. Arbejdet blev i årene frem til kapitulationen 1945 udført af Flensborg-præsterne. De kirkelige handlinger blev indført i kirkebøgerne for Den danske menighed i Flensborg og Omegn (se dér.)

Den 3. juni 1945 blev den første danske gudstjeneste afholdt i Gottorp slotskirke, og 1. december 1945 tiltrådte den første selvstændige præst for Den danske menighed i Slesvig by. 1948 blev endnu et præsteembede oprettet, og de to præster delte herefter konfirmander og kirkelige handlinger mellem sig. En egentlig deling af byen i to menigheder og to præstedistrikter skete dog først i 1952. Herefter var byen og omegnen delt i Ansgar menighed – Slesvig Nord og Slesvig-Frederiksberg.

Under Slesvig-distriktet hørte tillige 1945-48 Rendsborg og Egernførde.

Præster

- 1945-48 Kay Kirkegaard-Jensen (Slesvig og Omegn)
1948-56 Immanuel Rommerdahl
1956ff Hans Ulrich Parmann

Kirkebøger

- 1945-60. Hovedministerialbog for Den danske menighed i Slesvig by 1 bd.
Anm.: Ansgar Slesvig præstebolig.
Dækker Slesvig Ansgar incl. Skovby/Schuby samt de senere præstedistrikter Rendsborg, Egernførde og Slesvig-Frederiksberg, indtil disse fik selvstændige kirkebøger.
Indhold:
1945-60. Døbte, konfirmerede, viede, døde.
- 1945-58. Kontraministerialbog for Den danske menighed i Slesvig by 1 bd.
ADCB K 18/A 1.
Dækker området som ovenstående.
Indhold:
1945-58. Døbte.

1946-51. Konfirmerede.

1946-57. Viede.

1946-58. Døde.

- 1951-81. Hovedministerialbog for Den danske
menighed i Slesvig, konfirmerede 1 bd.
Anm.: Præsteboligen Ansgar Slesvig.
Omfatter 1964ff også Treia (Holling-
sted, Ørsted og Jydbæk).
Skovby/Schuby 1966 overført til Slesvig
Frederiksberg præstedistrikt.
Indhold:
1951-81. Konfirmerede.
- 1951-57. Kontraministerialbog for Den danske
menighed i Slesvig, konfirmerede 1 bd.
Anm.: ADCB K 18/A 2.
Dækker området som overstående.
Indhold:
1951-57. Konfirmerede.
- 1961-81. Hovedkirkebog for Slesvig by
Nordre distrikt. 1 bd.
Anm.: Ansgar Slesvig præstebolig.
Dækker Slesvig Ansgar, fra 1964 også
Treia. Skovby/Schuby 1966 overført til
Slesvig Frederiksberg.
Indhold:
1961-81. Døbte,
viede, døde.
- 1982ff Kirkebog for Ansgar præsteembede 1 bd.
Anm.: Ansgar Slesvig præstebolig.
Dækker Ansgar danske menighed i
Slesvig.
Indhold:
1982ff Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Frederiksberg præstedistrikt, Slesvig

Geografisk område

Frederiksberg præstedistrikt (Slesvig syd) omfatter Slesvig-Frederiksberg, Haddeby, Isted/Idstedt, Krop, Lyrskov/Lürschau og Skovby/Schuby.

Danske menigheder

Frederiksberg danske menighed

Historie

Med indvielsen af menighedshuset i Slesvig-Frederiksberg var der fra 1952 skabt baggrund for en egentlig deling af Slesvig i to selvstændige præstedistrikter med hver sit menighedsråd.

Præster

- 1947-48. Emil Schjørring
1948-54. Rendsborg og Egernførde.
1949-57. Niels Bundgaard
1946-49 Kappel
1957-66. Arne Andersen
1966-90. Jens Arne Svendsen
1954-66. Rendsborg.
1991ff Christian Ulrich Terp

Kirkebøger

- 1951ff Hovedministerialbog for Slesvig-Frederiksberg..... 1 bd.
Anm.: Slesvig-Frederiksberg præstebelig.
Dækker Slesvig-Frederiksberg, Haddeby, Isted, Krop, Nybøl, Skovby/Schuby. Fra 1968 også Tolk og Torsted/Taarstedt.
Indhold:
1951-82. Døbte.
1951-85. Konfirmerede.
1951-75. Viiede.
1951-89. Døde.

- 1977ff. Kontraministerialbog for Slesvig-Frederiksberg 1 bd.
 Anm.: Slesvig-Frederiksberg
 præstebelig.
 Dækker område som ovenstående.
 Indhold:
 1977ff Døbte.
 1984ff Konfirmerede.
 1975ff Viede.
- 1949-70. Hovedministerialbog for den danske menighed i Tolk og Omegn 1 bd.
 Anm.: Slesvig-Frederiksberg
 præstebelig.
 Dækker Tolk-Torsted-området.
 Fra 1968 føres indførslerne i Slesvig-Frederiksberg kirkebogen.
 Indhold:
 1949-70. Døbte.
 1949-67. Konfirmerede.
 1949-56. Viede.
 1949-66. Døde.

Sønderbrarup præstedistrikt

Geografisk område

Distriktet omfatter sognene Borne/Boren, Bøl, Løjt, Nørre Brarup, Sdr. Brarup, Strukstrup/Struxdorf-Tumby (fra 1951), Torsted/Taarstedt og Ulsnæs.

Stenfelt var en tid henlagt under Arnæs og Bøglund under Slesvig.

Menigheder

Sønder Brarup
 Tumby-Strukstrup
 Stenfelt

Historie

Sønderbrarup præstedistrikt blev oprettet 1946.

Konfirmandskolen i Hølderup

Møde for de gamle

Det kirkelige arbejde efter 1945 måtte ofte finde sted under primitive ydre forhold, og hjælpen fra venner i Danmark var helt afgørende. Disse billeder af konfirmand- og ældrearbejdet i Sønder Brarup præstedistrikt er hentet fra en beretning, som præsten i 1949 sendte ud til vennerne i Danmark. ADCB K 15/B 11.

Præster

- 1946-81. Ove Buur
1947. Immanuel Rommerdahl (hjelpepræst)
1981-87. Peder Sidelmann Kristensen
1987-91. Karen Marie Larsen
1991ff. Henriette Heide Jørgensen
(1993 Kirsten Jørgensen, vikar)

Kirkebøger

- 1945-81. Hovedministerialbog for Sønder Brarup
og Omegn. 1 bd.
Anm.: Præsteboligen, Sønder Brarup.
Indhold:
1945-81. Døbte.
1946-81. Konfirmerede.
1945-80. Viiede.
1946-80. Døde.
- 1945-65. Kontraministerialbog for Sønder Brarup 1 bd.
Anm.: ADCB K 15/A 3.
Dækker kun Sønder Brarup.
Indhold:
1945-65. Døbte.
1946-52. Konfirmerede.
1945-65. Viiede.
1946-65. Døde.
- 1966-70. Kontraministerialbog for Sønder Brarup
og Omegn. 1 bd.
Anm.: ADCB K 15/A 4.
Dækker kun døbte mandkøn og
kun Sdr. Brarup.
Indhold:
1966-70. Døbte drenge.
- 1982ff. Hovedministerialbog for Sønder Brarup
og Omegn. 1 bd.
Anm.: Sønder Brarup præstebolig.
Omfatter det nuværende Sdr. Brarup
præstedistrikt som helhed.

- 1945-57. Kontraministerialbog for Ulsnæs sogn..... 1 bd.
 Anm.: ADCB K 15/A 6.
 Dækker Stenfelt og Sønder Brarup.
 Indhold:
 1945-57. Døbte.
 1947-57. Konfirmerede.
 1951-57. Viede.
- 1946-51. Hovedministerialbog for Thumbby og Strukstrup..... 1 bd.
 Anm.: Sønder Brarup præstebolig.
 Dækker Thumbby og Strukstrup.
 Indhold:
 1946-51. Døbte.
 1947-51. Konfirmerede.
 1948. Viede.
 1951. Døde.
- 1946-51. Kontraministerialbog Thumbby og Strukstrup..... 1 bd.
 Anm.: ADCB K 15/A 5.
 Identisk med ovenstående.
 Indhold:
 1946-51. Døbte.
 1947-51. Konfirmerede.
 1948. Viede.
 1951. Døde.
- 1947-54. Kontraministerialbog for Bøl og Nørre Brarup 1 bd.
 Anm.: ADCB K 15/A 1.
 Autoriseret til brug for Bøl, men også benyttet for Nørre Brarup.
 Indhold:
 1947-53. Døbte.
 1948-54. Konfirmerede.
 1948. Viede.
 1953. Døde.

Egernførde præstedistrikt

Geografisk område

Egernførde præstedistrikt omfatter hele Eckernførde Kirchenkreis, dvs. skoledistrikterne Egernførde, Risby/Rieseby, Askfelt/Ascheffel og Dänischhagen.

Menigheder

Egernførde danske menighed

Pris danske menighed

Risby danske menighed

Historie

Det selvstændige præstedistrikt for Egernførde og Omegn blev oprettet 1954, og ved denne lejlighed blev en del af halvøen Svans overført hertil fra Arnæs distrikt. I årene forinden blev Egernførde betjent fra naboembederne: 1945-47 som del af Slesvig-præstens distrikt, 1947-1954 fra Rendsborg og Slesvig.

Præster

- (1945-47. Kay Kirkegaard-Jensen Slesvig),
(1948-54 Emil Schjørring (Rendsborg og Egernførde))
Niels Bundgaard (Slesvig)
1956-70 Ingemann Christensen
1970-79 førstepræst og provst, Flensborg
1971-87 Werner Milland
1987ff Leif Volck Madsen

Kirkebøger

- 1947-70. Hovedministerialbog for
Egernførde og Omegn 1 bd.
Anm.: Egernførde præstebolig.
Indhold:
1947-70. Døbte.
1947-70. Konfirmerede.
1947-70. Viede.
1947-70. Døde.
- 1971ff Kontraministerialbog for Egernførde
og Omegn 1 bd.
Anm.: Egernførde præstebolig.

Pastor Schjørring, Rendsborg døber 10 børn i St. Nicolai kirke i Egernførde. Foto ca. 1951 i ADCB K 30-14.

1948 autoriseret som kontrabog,
1970 på ny autoriseret som
hovedbog.
1971ff. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Rendsborg og Omegns præstedistrikt

Geografisk område

Rendsborg præstedistrikt dækker Rendsborg by med opland: Hohn herred, Hamdorf, Owschlag, Groß Wittensee, Jevenstedt, Gettorp og oprindelig Askfelt/Ascheffel, som 1981 blev henlagt under Egernførde.

Menigheder

Rendsborg danske menighed

Historie

Rendsborg præstedistrikt blev oprettet 1947, idet området blev udskilt fra Slesvig præstedistrikt. Indtil oprettelsen af det selvstændige embede i Egernførde 1954 blev dette område 1947-54 betjent fra Rendsborg og Slesvig.

Præster

- 1948-54 Emil Schjørring (Rendsborg og Egernførde)
1954-66 Jens Arne Svendsen,
1966-90 Slesvig-Frederiksberg
1967-76 Povl Henrik Lassen
1977-81 Andreas Woller
1981-87 Gerhard Hansen
1987-92 Iben Snell
1992 Elisabeth M.P. Postma

Kirkebøger

- 1947-70. Hovedministerialbog for Den danske
Menighed i Rendsborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Rendsborg præstebolig.
Indhold:
1947-70. Døbte.
1948-69. Konfirmerede.
1947-69. Viede.
1949-70. Døde.
- 1947-54. Kontraministerialbog for Den danske
Menighed i Rendsborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Rendsborg præstebolig.
Indhold:
1947-54. Døbte.
1948-54. Konfirmerede.
1947-54. Viede.
1949-54. Døde.
- 1970ff Hovedministerialbog for Den danske
Menighed i Rendsborg og Omegn..... 1 bd.
Anm.: Rendsborg præstebolig.
Indhold:
1970ff. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Ejdersted præstedistrikt

Geografisk område

Ejdersted/Tønning præstedistrikt omfatter halvøen/landskabet Ejdersted, dvs. Ejdersted provsti med undtagelse af Koldenbüttel.

Menigheder

Tønning danske menighed (oprettet 1935/46).

Vestejdersted danske Menighed (1988ff, videreførelse af Garding danske menighed oprettet 1959).

Historie

Regelmæssige danske gudstjenester i Tønning blev afholdt fra 24. november 1935 ved de flensborgske »landpræster«, i hvis kirkebøger de kirkelige handlinger blev indført. Med indsættelsen af en dansk præst i Tønning december 1946 blev Ejdersted selvstændigt præstedistrikt. Prædikesteder i kirkesalene i Tønning, Garding, Follervig og Skt. Peter.

Litt.:

Flemming Møller: Dansk præst i Ejdersted 1945-87, i: Ribe Stiftsbog 1988 s. 77-86 (Flensborg Avis 16. nov. og 7. dec. 1989).

Flemming Møller: Danske menigheders kår i Ejdersted efter 1920, i: Sønderjysk Månedsskrift 1966 s. 18-28.

Præster

1946-87 Flemming Møller

1987ff Preben Kortnum Mogensen

Kirkebøger

1946-76. Kontraministerialbog for de vestlige landdistrikter i Sydslesvig..... 1 bd.

Anm.: Tønning præstebolig.

Dækker halvøen Ejdersted. Bindet fungerer som kontraministerialbog for de tyske kirkebøger, hvad angår de danske kirkelige handlinger.

Indhold:

1946-76. Døbte.

1947-76. Konfirmerede.

1946-76. Viede.

1946-76. Døde.

1977ff Ministerialbog for de danske Menigheder i Ejdersted..... 1 bd.

Anm.: Tønning præstebolig.

Dækker halvøen Ejdersted. Indtil

1989 kontrabog for de tyske kirkebøger, derefter selvstændig kirkebog.

Indhold:

1977ff. Døbte, konfirmerede, viiede, døde.

Husum præstedistrikt

Geografisk område

Husum præstedistrikt omfatter Fjølde/Viöl, Hatsted, Husum, Mildsted, Nordstrand, Olderup, Ostenfeld, Svesing/Schwesing, Vester Ørsted/Wester-Ohrstedt.

Historie

Husum præstedistrikt oprettet 1947.

Siden 1954 blev en række områder udskilt fra Husum og overført til andre præstedistrikter:

Frederiksstad (1956 selvstændigt distrikt)

Bredsted (1947-53 under Husum, 1954-74 under Nibøl, 1974 henlagt under Frederiksstad),

Drage (1956 henlagt under Frederiksstad),

Svavsted (indtil 1974 under Frederiksstad, 1974-87 under Husum, 1988ff under Frederiksstad)

Treia (1962 overført til Slesvig-Ansgar).

Menigheder

Den danske Menighed for Husum og Omegn (oprettet 1948)

Litt.: Helge Heinsen: Et hjertesuk fra Sydslesvigs vestkyst, i: Dansk Kirke i Udlandet nr. 2, april 1953.

Præster

1947-62 Helge Heinsen (Husum-Frederiksstad)

1962-85 Troels Nissen

1985-87 Peder Høy Kristensen

1988-92 Olavur Rasmussen

1992ff Torben Mølgaard Jørgensen

Kirkebøger

- 1947-77. Hovedministerialbog for Den danske
Menighed i Husum og Omegn 1 bd.
Anm.: Husum præstebolig.
Dækker Husum, Hatsted, Nordstrand,
Svavsted fra 1974, Frederiksstad
1947-48, Bredsted 1947-60,
Treja 1947-62.
Indhold:
1947-77. Døbte.
1947-71. Konfirmerede.
1947-71. Viede
1947-77. Døde.
- 1947-77. Kontraministerialbog for Den danske
Menighed i Husum og Omegn 1 bd.
Anm.: Husum præstebolig.
Er tillige benyttet som
hovedbog for konfirmerede og
viede 1972-77.
Dækker området som ovenfor.
Indhold:
1947-62. Døbte.
1949-62,1972-77. Konfirmerede.
1947-62,1972-77. Viede.
1948-62. Døde.
- 1978ff Ministerialbog for Husum under Dansk
Kirke i Sydslesvig 1 bd.
Anm.: Husum præstebolig.
Dækker Husum, Hatsted, Nordstrand.
Svavsted til 1987.
Indhold:
1978ff. Døbte, konfirmerede,
viede, døde.

Frederiksstad-Bredsted præstedistrikt

Geografisk område

Frederiksstad præstedistrikt omfatter Frederiksstad, Koldenbüttel, Stapelholm, Erfde, Svavsted/Schwabstedt og Winnert.

Bredsted-området mellem Soholm og Arlå blev overført til Frederiksstad fra Nibøl distrikt 1974.

Menigheder

Den danske menighed i Bredsted og Omegn.

Den danske Menighed i Frederiksstad og Omegn.

Historie

Første danske gudstjeneste i Frederiksstad efter 1945 blev afholdt 1. december 1946 ved pastor Martin Nørgaard fra Flensborg. Et selvstændigt menighedsråd blev valgt 1948. Frederiksstad blev selvstændigt præstedistrikt 1956. Indtil oprettelsen af det selvstændige præstedistrikt blev Frederiksstad, Drage og Svavsted betjent fra Husum.

Menigheden i Bredsted er vokset frem i tilknytning til skolen, hvor gudstjenesterne fik til huse. Menigheden blev organiseret med et valgt menighedsråd i forbindelse med præstevalget 1973.

Litt.:

Bodil og Thue Raakjær Jensen (red.): Den danske menighed i Frederiksstad 1946 – 1. december – 1991: 45 år. Frederiksstad. Den Danske Menighed. 1991.

Præster

1955-61	Jørgen Estrup Jensen
1962-66	Tage Stausholm-Fisker
1966-73	Holger Schierff
1973-87	Alice Bielefeldt
1987ff	Thue Raakjær Jensen

Kirkebøger

1947ff	Hovedministerialbog for Den danske Menighed i Frederiksstad og Omegn	1 bd.
	Indhold: 1947ff Døbte, konfirmerede, viiede, døde.	
1947-62.	Kontraministerialbog for Den danske Menighed i Frederiksstad og Omegn	1 bd.
	Anm.: Frederiksstad præstebolig. Dækker området som ovenfor. Indhold: 1946-62. Døbte, konfirmerede, viiede, døde.	

- 1947ff Kontraministerialbog for De danske
Menigheder i Nordfrisland. 1 bd.
Anm.: Frederiksstad præstebolig.
Tilsvarende hovedministerialbog:
se Nibøl præstedistrikt (s. xx).
Dækker de danske menigheder i
Bredsted 1953ff,
Nibøl og Stedesand 1947-74,
Nykirke og Aventoft 1947-50,
Sild 1947-52.

Aventoft-Nibøl præstedistrikt

Geografisk område

Det danske præsteembede for Aventoft og Omegn omfatter Bøking herred (Dagebøl, Dedsbøl/Deezbüll, Faretoft, Galmsbøl, Nibøl, Risum-Lindholm) og Viding herred (Aventoft, Emmelsbøl, Horsbøl, Klangsbøl, Nykirke/Neukirchen, Rodenæs) samt Sønder Løgum, Humtrup og Brarup sogne i Kær herred.

Prædike- og gudstjenestesteder i Aventoft, Sønder Løgum, Humtrup, Nibøl(Dedsbøl) og Brarup.

Menigheder

Aventoft pastorats danske menighed.

Historie

Aventoft præstedistrikt blev oprettet 1. juni 1950 ved opdeling af Læk-distriktet. Distriktets endelige selvstændiggørelse skete 5. nov. 1951 efter præstens oprindelige ansættelse som hjælpepræst for de danske præster i Læk og Nibøl.

Distriktet omfattede fra oprettelsen og indtil 1. maj 1974 sognene Aventoft, Sønder Løgum, Humtrup, Brarup, Rodenæs, Nykirke og Klangsbøl.

Den 1. maj 1974 blev det hidtidige Nibøl præstedistrikt nedlagt og delt mellem Aventoft, Frederiksstad og Læk præstedistrikter.

Aventoft-Nibøl præstedistrikt omfatter herefter Bøking og Viding herreder samt Sønder Løgum, Humtrup og Brarup sogne i Kær herred.

Præster

1950-91 Jørgen Kristensen

1991ff Erik Ransby

Kirkebøger

1937/ Hovedministerialbog for Aventoft

1951ff med flere sogne 1 bd.

Anm.: Aventoft præstebolig.

Dækker Aventoft præstedistrikt samt

fra 1. maj 1974 også Nibøl-området.

Omfatter før 1950 ministerialia

i det senere Aventoft præstedistrikt

1937-50 afskrevet fra kirkebøgerne

i Læk og Nibøl. Derefter Aventoft-

præstens egne embedshandlinger.

Indhold:

(1937-50)1950ff Døbte, konfirmerede,

viiede, døde.

1937/1991. Kontraministerialbog for Aventoft

m.fl. sogne 1 bd.

Anm.: ADCB K 16/A 1.

Identisk med ovenstående.

Indhold:

(1937-50)1950-91. Døbte, konfirmerede,

viiede, døde.

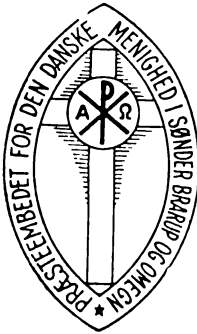
Nibøl præstedistrikt (Nordfrisland)

Geografisk område

Nibøl præstedistrikts område – Nordfrisland – blev ændret flere gange. Distriktet omfattede Klangsbøl, Nykirke, Rodenæs (indtil 5. nov. 1951), Sild (indtil 17. febr. 1952), Klægsbøl (indtil 23. okt. 1966), Bredsted, Breklum, Bordelum, Bjerrum, Langhorn, Trelstorp (fra 20. 6. 1954), Stedesand (fra 25. marts 1962) og hele perioden Nibøl, Dedsbøl, Ny Galmsbøl, Risum, Lindholm, Emmelsbøl og Før (Vyk).

Historie

Nibøl præstedistrikt (Nordfrisland) blev oprettet 1947 og ophævet 1. maj 1974, da området blev delt. Bredsted-området mellem Soholm og Årlå henlagdes under Frederiksstad og Nibøl, Dedsbøl, Lindholm,

Hermed indbydes alle Medlemmer af
den danske Menighed til Menighedsmøde
Tirsdag d. 10. Juni, kl. 20 (lokal tid)
i Egebjerg kro.

p. M. V.
Ove Buur, Præst.

I de første år efter krigen blev ikke kun danske skoler taget i brug til det kirkelige arbejde. Også kroer og private hjem kunne bruges. I Sønder Brarup tyede man bl.a. til kroen. Sedlen øverst indbyder til menighedsmøde i Egebjerg kro, og nederst kvitterer kroværten for betaling af leje for krosalen til en konfirmation. ADCB K 1.

Quittung!

*20,- RMB Zwangsig als Sozialmiete für
Konfirmationsfeier, am 18. April 1948 erhalten*

Egebjerg Kro 18 April 1948

W. Thomsen

Risum, Faretoft, Dagebøl, Galmsbøl, Emmelsbøl, Horsbøl under
Aventoft præstedistrikt. Stedesand og Før kom til Læk præstedistrikt.

Præster

1947-60 Frits Bojsen-Møller

1961-72 Fritz Henneke

Kirkebøger

1947-74. Hovedministerialbog for Nordfrisland 1 bd.

Anm.: Aventoft præstebolig.
Afsluttet da Nibøl præstedistrikt
blev delt mellem Aventoft, Læk og
Frederiksstad. Tilsvarende kontra-
ministerialbog: se Frederiksstad
præstedistrikt.
Dækker Bredsted 1953-74,
Nibøl og Stedesand 1947-74,
Nykirke og Aventoft 1947-50,
Sild 1947-52.
Indhold:
1947-74. Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.

Læk præstedistrikt

Geografisk område

Læk præstedistrikt omfatter Enge, Karlum, Klægsebøl/Klixbüll, Ladelund, Læk, Stedesand sogne og øen Før.

Menigheder

Den danske Menighed i Læk og omegn

Historie

Læk præstedistrikt (Sydslesvigs vestlige landdistrikter) blev oprettet 1946, idet distriktet blev udskilt af de landdistrikter, som hidtil var betjent af Flensborg-præsten Martin Nørgaard. Distriktet omfattede Ladelund, Aventoft, Læk, Karlum-Tinningsted, Nykirke, Rosenkrantz, Sdr. Løgum, Agtrup, Bramsted, Risum, Klægsebøl (Klixbøl), Brarup, Humtrup, Nibøl.

Fra dette distrikt blev Nibøl udskilt 1947, og ved oprettelsen af Aventoft præstedistrikt 5. nov. 1951 overførtes sognene Aventoft, Humtrup, Sdr. Løgum, Brarup og Nykirke fra Læk præstedistrikt til det nye Aventoft præstedistrikt.

Ved nedlæggelsen af Nibøl-distriktet blev Før og Stedesand overført til Læk præstedistrikt.

Præster

1946-58 Carl Wilhelm Dam

1959ff Paul Tappe

Kirkebøger

- 1946-74. Hovedministerialbog for Sydslesvigs
vestlige landdistrikter 1 bd.
Anm.: Læk præstebolig.
Dækker Læk og Omegns præstedistrikt
samt Aventoft præstedistrikt 1947-51.
Indhold:
1946-74. Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.
- 1946-74. Kontraministerialbog for Sydslesvigs
vestlige landdistrikter 1 bd.
Anm.: Præsteboligen i Læk.
Identisk med ovenstående.
- 1974ff Hovedministerialbog for Læk og Omegns
danske menighed i Sydslesvig. 1 bd.
Anm.: Præsteboligen i Læk.
dækker Læk og Omegns præstedistrikt
samt øen Før.
Indhold:
1974ff Døbte, konfirmerede,
viiede, døde.

Sild præstedistrikt

Geografisk område

Præstedistriktet dækker øen Sild.

Menigheder

De danske menigheder på Sild (Hørnum, Kejtum, List, Vesterland).

Historie

Præsteembedet blev oprettet 1952, idet Sild blev udskilt af Nibøl præstedistrikt.

Præster

1953-60	N.M. Larsen
1960-65	Henning Skjøt-Pedersen
1967-85	Hans Friedrich Petersen
1985-91	Jan Schøler Nielsen
1991ff	Jon Hardon Hansen

Kirkebøger

1949ff	Hovedministerialbog for Sild	1 bd.
	Anm.: Westerland præstebolig. Dækker øen Sild/Sylt. Bogen er påbegyndt 1952. Indhold: 1949ff Døbte, konfirmerede, viiede, døde.	
1949-68.	Kontraministerialbog for Sild	1 bd.
	Anm.: Westerland præstebolig. Dækker øen Sild/Sylt. Bogen er påbegyndt 1952. Indhold: 1949-68. Døbte, konfirmerede, viiede, døde.	

5. Bilag

a) *Rundskrivelse til menighedsråd og præster 11. juni 1990*

Gennem flere år har det i DKS (Dansk Kirke i Sydslesvig) været overvejet, hvordan vore menigheders arkiver og vore kirkebøger kunne sikres bedre end hidtil. Interessen for disse spørgsmål er velbegrundet – for kirkens og menighedernes arbejde er en vigtig side af vort folkeliv. Det gælder derfor om at sikre bevaringsværdige papirer og protokoller, til gavn for både det daglige arbejde i menighederne og for eftertiden.

I Danmark udsendte Kirkeministeriet den 25. juni 1986 et cirkulære om bevaring af menighedsrådenes arkiver. Det blev dér bestemt, at den del af arkivalierne, som menighedsrådene ikke længere har behov for, skal afleveres til landsarkiverne. Året efter fastsatte cirkulære nr. 123 af 14. august 1987 reviderede regler for kirkebøgernes førelse af aflevering.

I Sydslesvig har udbygningen af Dansk Centralbibliotek i Flensborg i 1987 og ansættelsen i 1989 af en faguddannet arkivar som leder af arkivet betydet, at DKS nu endelig har adgang til at få sine arkiver opbevaret under sikre forhold og med en fagmæssig forsvarlig administration af akterne, i overensstemmelse med de normer, som gælder for sognepræster og menighedsråd i Danmark. Vi kan derfor nu begynde et konkret arbejde for at sikre de kirkelige arkiver, i lighed med, hvad der sker nord for grænsen.

Som udtryk for dette fremsendes hoslagt en arkiveringsplan, som vil kunne både lette og gavne i det daglige arbejde.

Planen er udarbejdet med hensyntagen til vore lokale forhold i Sydslesvig og til de danske normer. Alle papirer, som endnu har betydning for det daglige arbejde, og som ikke kan undværes i menigheden, foreslås indordnet efter skemaet, og dette benyttes fremover til ordning af alle kommende papirer.

Ældre papirer og protokoller, som ikke længere er i brug, afleveres til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Norderstraße 59, 24939 Flensborg. Arkivet sørger herefter for ordning og regi-

strering af arkivalierne og sender en fortegnelse som kvittering. De afleverede papirer vil fremover til enhver tid være tilgængelige for menighedsrådet og sognepræsten. Andre har adgang til papirerne efter de regler, som gælder i de danske landsarkiver.

Samtidig gælder det om at sikre vore værdifulde *kirkebøger* bedre en hidtil. Vi sigter på at opbygge en samlet bestand af alle danske kirkebøger i Sydslesvig, evt. i kopi. I december 1989 blev der indkaldt oplysninger om foreliggende kirkebøger. Når der på dette grundlag er skabt et samlet overblik over kirkebøgerne, vil det blive overvejet, hvordan kirkebøgerne kan sikres i overensstemmelse med Kirkeministeriets regler for danske kirkebøger.

Har I spørgsmål, står arkivar Lars N. Henningsen altid til rådighed med hjælp og vejledning (tlf. (0461) 86970). Det er vigtigt at indlede et samarbejde til sikring af vore kirkelige arkiver og vore menigheders historie! På den måde bliver det lettere at udføre det daglige arbejde bedre, og vi risikerer ikke så let at måtte savne kilder, når man vil fordybe sig i menighedens eller kirkens historie.

Således godkendt af Kirkerådet den 5. marts 1990.

sign. C.B.Karstoft

b) *Cirkulære om bevaring af menighedsrådenes og præsternes arkiver, juni 1990*

DKS har gennem flere år ønsket faste regler for bevaring af menighedsrådenes og præsteembedernes arkiver. Sådanne regler har længe foreligget i Danmark, jvfr. Kirkeministeriets cirkulære af 25. juni 1986 om bevaring af menighedsrådenes arkiver og cirkulære nr. 123 af 14. august 1987 om folkekirkens kirkebøger.

Under hensyntagen til disse bestemmelser har et arbejdsudvalg derfor udarbejdet nærværende regler for den sydslesvigske kirkes arkiver:

Kassation:

Der må ikke kasseres i hverken menighedsrådenes eller præsternes arkiver uden efter forudgående aftale med provsten. Dog kan regnskabsbilag – med undtagelse af bilag vedr. større restaureringer og byggesager – evt. kasseres efter 5 år.

Arkiveringsplan:

Nedenfor er meddelt en arkiveringsvejledning, som foreslås benyttet til ordning af menighedsrådets og præstens arkiv.

Sagerne henlægges i de anførte grupper kronologisk ordnet.

Afleveringer:

Alle ældre sager, som ikke længere er aktuelle for det daglige arbejde, afleveres til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, Norderstraße 59, 24939 Flensborg, som varetager et landsarkivs opgaver over for DKS. Sagerne bør afleveres ordnet og pakket, men kan efter aftale med arkivaren også afleveres, som de foreligger. Hvis sagerne afleveres i uordnet stand, vil arkivet evt. beregne sig en godtgørelse for udgifter i forbindelse med de nødvendige ordnings- og pakkingsarbejder. Det påhviler menighedsrådet at afholde sådanne udgifter.

Gennem aflevering til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek frigør menigheden sig for ansvaret for en betryggende opbevaring, og sparer udgifter til etablering af en unødvendig stor brandsikker boks.

Arkivet ved Dansk Centralbibliotek registrerer de afleverede sager og leverer fortegnelser derover. Sagerne vil altid være tilgængelige for præsten og menighedsrådet.

Henlæggelses- og arkiveringsplan.

1. Menighedsråd og menighed

- vedtægter og forretningsorden
- valg til menighedsråd
- mødereferater/ forhandlingsprotokol
- medlemskartoteker og medlemslister
- kopier af årlige indberetninger og statistikker

2. Økonomiske forhold

- budgetter
- regnskaber/regnskabsbøger/årsregnskaber/status
- lister over medlemsbidrag
- regnskabsbilag

- 3. Kirkefunktionærer og andet personale**
 - regulativer for organist, kordegn/kirketjener, kasserer, kirkekor og andre medarbejdere
 - ansættelsespapirer
- 4. Kirker og kirkesale**
 - sager vedr. de enkelte kirker og kirkesale (herunder vedtægter, takstregulativer, forsikringer, byggesager, vedligeholdelse, nyanskaffelser)
 - inventarlistor eller inventarprotokoller
 - synsprotokoller
- 5. Præstegårde og præsteboliger**
 - inventarliste over det til embedet hørende
 - kort og tegninger
 - forsikringer
 - lejekontrakter, husleje- og varmeberegning
 - nybygninger, restaurering, vedligeholdelse m.v.
 - synsprotokoller
- 6. Legater og indsamlede midler**
 - sager og regnskaber vedr. legater og fonds og donationer til menighederne
- 7. DKU- og DKS- meddelelser og cirkulærer**
 - DKU-meddelelser, breve m.v.
 - landsmøde-dagsordener m.v.
 - landslotteri og DKU-hilsener
 - DKS-meddelelser og breve. DKS-Kirkedag (dagsordener m.v.)
 - Kirkekontorets og provstens embedsbreve
- 8. Det kirkelige arbejde**
 - sager vedr., gudstjenester, kirkekoncerter, kirkebil, sognemøder, sammenkomster for ældre, ungdomsarbejde og søndagsskole m.v.
- 9. Menighedens historie**
 - kirkeblade
 - sogne/menighedskrønike (beskrivelse af og materiale til menig-

- hedens historie, præstens skribentvirksomhed, avisudklip o. lign.)
- billeder

10. Kirkebøger

- kirkebøger
- bilag til kirkebogen (afskrifter af fødsels- og navneattester, anmeldelse til dåb, interne bilag vedr. konfirmation, Eheschliessung og dødsanmeldelser, papirer vedr. begravelse og ligbrænding – papirerne henlægges årgangsvis i samme rækkefølge som embedshandlingerne

c) Vejledning i kirkebogsføring for de danske præster i Sydslesvig marts 1993

Indledning:

I hvert præstedistrikt/menighed føres kirkebog over de kirkelige handlinger, som foretages i »sognet«. De kirkelige handlinger føres med nummer. Kirkelige handlinger indføres med nul, hvis et medlem får foretaget en kirkelig handling i en anden dansk menighed i Sydslesvig (el. Danmark, hvis meddelelse tilsendes herfra); dette gælder ikke konfirmationer.

Der føres kun én kirkebog i hvert præstedistrikt/menighed. Dette gælder også menigheder med flere præster. Den kirkebogsførende præst indfører alle kirkelige handlinger, der skal meldes til denne af den udførende præst senest 1 uge efter handlingen. Konfirmander indføres dog af den udførende præst.

Standardiserede kladder til kirkebogstilførslerne for de kirkelige handlinger afleveres mindst én gang årligt til Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg. Kladderne vedhæftet kirkebogsarkivalierne indsendes sammen med årsberetningen til provsten. (Denne sørger for en samlet aflevering til Arkivet).

Provsten kontrollerer mindst hvert 3. år, at kirkebøgerne føres i henhold til gældende retningslinier.

Vejledning i kirkebogsføring

Til førelse af kirkebøgerne skal benyttes enten blæk af mærket »Pelikan Urkunden Tinte«, kuglepen af mærket »Securo Signatur 3«,

»Uni-ball 155 UB De Luxe« eller »Pentel Micro Permaroller MR 205«.

(Kuglepenne forhandles bl.a. af Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, tlf. DK-86 19 70 77).

Dåb

Indledning:

Dåb indføres i den rækkefølge, de finder sted. Er forældrene bosat i (medlemmer af) en anden dansk menighed i Sydslesvig (evt. kirkebogsdistrikt), skal der ske tilbagemelding hertil inden 1 uge. Her indføres dåben med nul.

1. Fødte i Sydslesvig

Der bør ikke foretages dåb, uden at Geburtsurkundekopien fra Stadesamt til brug for dåb er afleveret.

2. Fødte i Danmark

Dåb af personer født evt. bosiddende i Danmark kan kun foretages, såfremt vedkommende allerede er navngivet (jvf. Kirkeministeriets skrivelse af 30 09 1991 og 05 11 1958).

2a. Bosiddende udenfor Nordslesvig

Der kan ikke ske dåb, uden at bane 2 (tidligere bane 3) foreligger. Denne rekvireres fra fødselsregistreringsstedet.

Dåben skal tilbagemeldes til fødselsregistreringsstedet.

Man anmoder dette om at foretage den fornødne meddelelse om optagelse i Folkekirken til folkeregistret samt tilsende den døbte en fødsels- og dåbsattest.

2b. Bosiddende i Nordslesvig

Her gælder, at der kun skal foreligge en fødsels- og navneattest, samt at tilbagemeldingen om dåben skal ske til personregisterføreren, der anmodes om at registrere optagelsen i Folkekirken.

A. Nye kirkebøger:

(bemærk ingen deling i mand- og kvindækøn.)

Barnet:

fødselsdato og dåbsdato: udfyldes med tal (f.eks. 05 08 91) eller med månedens 3 første bogstaver (05 aug. 91)

Løbenummer: indføres kun, såfremt dansk personnummer foreligger.
Køn: M= mandkøn, K= kvindekøn.
Fødested: kan evt. udelades, ellers sygehus/by og nr.
Fødselsregistreringssted: Standesamt. For børn født i Danmark: sogn og kommune.

Moderen/faderen:

eget efternavn: ved gifte eller fraskilte er det det samme som »pigenavn«. Faderen anføres, såfremt han fremgår af attesten fra Standesamt, eller faderskabet er retsligt anerkendt.

Dok: afkrydses ved forevist dokumentation – Attest fra Standesamt, Stambuch, Abstammungsurkunde, dansk fødsels- og navne-attest, dansk vielsesattest.

Stilling: kan udelades.

Vielse: den borgerlige vielse. (For personer viede i Danmark: den kirkelige eller borgerlige vielse.)

Anmærkninger: fødselsnr. hos Standesamt.

Forældrenes eventuelle kirkelige vielse.

Evt. menighedstilhørsforhold.

Dåb:

Dåbssted: kirke, ved hjemmedåb adresse.

Faddere: mindst 2, højst 5.

Navngivelse: udfyldes kun for børn, navngivet i Danmark.

Optagelse i/udtrædelse af Folkekirken: udfyldes kun ved meddelelse fra Danmark.

Anmærkninger fortsat: her angives, hvornår og til hvem dåben er meddelt. (Bopælssogn i Sydslesvig eller fødselsregistreringssted/personregisterfører i Danmark).

B. Gamle kirkebøger:

I forælderubrikken anføres først moderen, så faderen.

Der er frihed med hensyn til angivelse af stilling.

Eksempel:

Inger Petersen, født Hansen

1960 – 5. august (eller 05 08 60/05 aug. 60) i Flensborg
og Jens Petersen.

1958 – 17. februar (eller som ovenfor) i Lyksborg.

Gift: 01 07 85 (eller som ovenfor) Standesamt Harrislee.
Viet: 02 07 85 (eller som ovenfor) Helligåndskirken, Flensborg
Bopæl: Søndergade 8, Harreslev (el. Süderstr. 8, Harreslev).
Ellers føres gamle bøger som nye.

C. Attester:

En dansk dåbsattest udstedes, og evt. udfyldes den tyske dåbsattest i stambogen (bog med alle familiens attester, som fås ved borgerlig vielse).

Konfirmation

A. Nye kirkebøger:

Udfyldes efter samme retningslinier som dåb.

I stedet for løbenr. kan evt. anføres skriftord.

I rubrikken ved siden af oplysningerne om konfirmanden overstreges lineiangivelserne og i stedet for skrives: Søn/datter af.

Forældrenes navne angives med moderen først – evt. indføres moderens/faderens nuværende ægtefælle.

B. Gamle kirkebøger:

føres som hidtil.

C. Attester

Konfirmationsattesten i stambogen eller dansk konfirmationsattest udstedes kun på begæring.

Ægtevielde

Indledning:

Kirkelige vielser i Tyskland tillægges ikke borgerlig gyldighed. Derfor må der forud for en kirkelig vielse foretages en borgerlig. I skrivelse fra Kirkeministeriet af 24 09 1991 hedder det bl.a.: »– man skal meddele, at en dansk præst under ingen omstændigheder kan foretage ægtevielser i Tyskland, da der efter tysk lovgivning ikke tillægges kirkelige vielser, foretaget i Tyskland, borgerlig gyldighed.«

Der må ikke foretages kirkelig vielse, inden kopien af den borgerlige vielsesattest fra Standesamt til dette formål er afleveret – eller en dansk borgerlig vielsesattest foreligger.

A. Nye kirkebøger:

Vielseshandlingen: dato og sted for den kirkelige vielse.

»Prøvelsesattest« overstreges, og der skrives: Borgl. vielse.
I de 2 følgende felter overstreges »Prøvelses«, og den borgerlige vielsesnummer og myndighed angives.

Kvinden/manden:

Efternavn iflg. den borgerlige vielsesattest.

Eget efternavn = pigenavn.

Civilstand: her anføres civilstanden før den borgl. vielse.

Eget efternavn som mellemnavn: fremgår af den borgerlige vielsesattest – anføres med X, når svaret er ja.

Anmærkninger: her kan evt. anføres dåb og forældrenes navne.

Foregår vielsen i en tysk kirke, bør brudeparrets konfirmationsdata anføres, da konfirmation er forudsætning for vielse i NEK (die Nordelbische Evangelisch-Lutherische Kirche).

B. Gamle kirkebøger:

føres som hidtil.

Brudeparrets forældre kan, men skal ikke anføres.

C. Attester

Der udleveres en dansk vielsesattest. Evt. kan vielsesattesten i stambogen udfyldes.

Begravelser

A. Nye kirkebøger:

Dødssted: indføres efter afleveret attest (evt. i kopi).

Dødsregistreringssted: Standesamt og nr. (evt. Sogn og Kommune).

Ægtefælle: Rubrikkerne udfyldes så udførligt som muligt. I rubrikken med dødsdato tilføjes evt. sted.

Jordpåkastelse: sted for jordpåkastelse og evt. fra hvilken kirke el. hvilket kapel.

Begravelsessted: gælder også urnenedsættelse.

Anmærkninger: anfør så vidt muligt f.eks. afdødes forældre.

B. Gamle kirkebøger:

Begravelsessted = jordpåkastelsested.

Stedet for urnenedsættelsen anføres. Afdødes forældre anføres så vidt muligt.

Patenschein

I NEK kræves en særlig attest for, at en person kan blive fadder. Danske præster i Sydslesvig kan blive bedt om at udstede sådanne attester til menighedsmedlemmer, som skal være faddere i NEK. En Patenschein kan se således ud:

*Bescheinigung für die
Übernahme des Patenamtes*

Hiermit wird pfarramtlich bescheinigt, daß

Name: _____

Geboren am: _____ Getauft am: _____

Wohnhaft in: _____

der hiesigen (ev.-luth.) dänischen Kirchengemeinde angehört und im Besitz des Patensrechtes ist.

Sted og dato:

Das dänische Pfarramt

Stempel

Underskrift:

Navn:

d) Kirkearkiver i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig

- K 26 *Ansgar-Kirken, Flensborg Nord*
 1947-82 1 bd. 5 pk.
 Anm.: Kirkebog.
- K 18 *Ansgar Menighed, Slesvig.*
 1945-86 4 bd. 6 pk.
 Anm.: Kirkebøger.
- K 16 *Aventoft og Omegns danske Menighed.*
 1946-91 1 bd. 3 pk.
 Anm.: Kirkebog.
- K 31 *Dansk Kirke i Sydslesvig. Kirkekontoret.*
 1947-85 19 pk.
- K 20 *Den frie danske Menighed. Helligåndskirken. Flensborg.*
 1851-64.
 1851-64 4 bd.
 Anm.: Kirkebøger, kopier.
- K 5 *Den danske Menighed i Flensborg og Omegn.*
 1921-72 13 bd. 71 pk.
 Anm.: Kirkebøger.
- K 30 *Den danske Menighed i Flensborg og Omegn.*
Dansk Kirke i Sydslesvig. Førstepræsten.
 1921-89 60 pk.
- K 4 *Dansk Menighedspleje »Ansgar« Flensborg.*
 1920-88 58 pk.
- K 12 *Dansk Menighedspleje, Slesvig.*
 1934-90 2 pk.
- K 24 *Harreslev-Hanved danske Menighed.*
 1952-69 1 bd.
 Anm.: Kirkebog.
- K 29 *Helligåndskirkens Menighed i Flensborg.*
 1940-86 5 pk.

- K 9 *Husum og Omegns danske Menighed.*
1948-87 1 pk.
- K 13 *Kappel-Arnæs og Omegns danske Menigheder.*
1946-88 1 bd. 6 pk.
Anm.: Kirkebog.
- K 21 *Kirkeligt Samfund for Flensborg og Omegn.*
1900-1917 1 pk.
- K 14 *Lyksborg og Omegn danske Menighed.*
1946-87 2 bd. 9 pk.
Anm.: Kirkebøger.
- K 17 *Nibøl og Omegns danske Menighed.*
1947-73 1 pk.
- K 6 *Nørre Brarup præstearkiv.*
1753-1877 1 pk.
Anm.: Sognekirkearkiv.
- K 19 *Nørrehaksted præstearkiv.*
1736-1884 3 pk.
Anm.: Sognekirkearkiv.
- K 7 *Rendsborg og Omegns danske Menighed.*
1946-90 13 pk.
- K 22. *Satrup og Omegns danske Menigheder.*
1945-66 1 bd. 1 pk.
Anm.: Kirkebog.
- K 32. *Satrup præstearkiv.*
1864-66 1 pk.
Anm.: Sognekirkearkiv.
- K 27 *Sct. Hans og Adelby danske Menighed.*
1947-61 1 bd.
Anm.: Kirkebog.
- K 25. *St. Johannis kirke, Flensborg.*
1794 1 bd.
Anm.: Kirkeregnskab.

K 11	<i>Slesvig-Frederiksberg og Omegns danske Menighed.</i> 1945-90	7 pk.
K 1.	<i>Strukstrup-Tumby danske Menighed.</i> 1946-67	1 pk.
K 15.	<i>Sønderbrarup og Omegns danske Menighed.</i> 1945-90 Anm.: Kirkebøger.	6 bd. 12 pk.
K 3	<i>Tønning danske Menighed.</i> 1935-88	2 pk.
K 8	<i>Valsbøl og omegns danske Menigheder.</i> 1923-90 Anm.: Kirkebog.	1 bd. 4 pk.
K 10	<i>Vesterland og Omegns danske Menigheder.</i> 1949-85	3 pk.
K 2	<i>Ølsby-Farensted/Ulsby-Fahrenstedt præstearkiv.</i> 1736-1853 Anm.: Sognekirkearkiv.	1 pk.

e) *Kirkelig Statistik 1921-92*

	Døb	Konf.	Vielser	Begrav.	I alt
1921	18	0	6	2	26
1922	50	90	19	24	183
1923	57	118	22	50	247
1924	51	146	22	61	280
1925	35	120	14	33	202
1926	40	104	17	38	199
1927	32	109	25	37	203
1928	31	104	20	30	185
1929	44	101	17	41	203
1930	45	85	15	53	198
1931	40	74	21	51	186
1932	44	65	19	31	159
1933	56	59	22	52	189
1934	62	114	17	38	231
1935	49	93	13	51	206
1936	55	91	11	51	208
1937	50	120	8	39	217
1938	42	85	7	45	179
1939	41	79	8	45	173
1940	45	89	0	49	183
1941	26	76	6	38	146
1942	31	86	6	39	162
1943	29	70	6	53	158
1944	46	62	6	45	159
1945	141	57	15	76	289
1946	387	63	97	125	672
1947	746	422	216	197	1581
1948	624	920	175	180	1899
1949	524	1110	118	171	1923

	Døb	Konf.	Vielser	Begrav.	I alt
1950	470	1481	111	175	2237
1951	431	1456	84	200	2171
1952	452	1425	76	173	2816
1953	468	1498	94	201	2261
1954	501	1483	92	200	2276
1955	423	1359	125	205	2112
1956	403	1198	146	194	1941
1957	412	1045	119	237	1813
1958	395	828	145	231	1599
1959	397	655	143	203	1398
1960	400	647	163	235	1445
1961	438	492	141	197	1268
1962	416	607	134	195	1352
1963	405	509	151	240	1305
1964	397	484	159	199	1239
1965	427	406	145	213	1191
1966	442	725	100	235	1502
1967	485	376	105	240	1206
1968	419	377	98	262	1156
1969	380	417	123	261	1181
1970					
1971			88		
1972	300	378	76	258	1012
1973	258	418	54	219	949
1974	290	549	66	213	1118
1975	292	409	53	231	985
1976	288	495	53	206	1042
1977	268	538	45	243	1094
1978	240	529	60	233	1062
1979	254	609	39	205	1107

	Døb	Konf.	Vielser	Begrav.	I alt
1980	217	509	41	197	964
1981	291	617	46	196	1150
1982	268	577	52	188	1085
1983	249	608	41	201	1099
1984	229	524	46	169	968
1985	237	480	51	191	959
1986	226	439	46	194	905
1987	252	376	52	146	830
1988	217	321	71	144	753
1989	255	315	49	150	769
1990	235	349	65	149	798
1991	222	310	46	153	731
1992	197	298	56	145	696

ARKIVSERIEN udgivet af Studieafdelingen ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig:

1. Foreningsarkiver i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, ved Lars N. Henningsen, 1992, 52 sider.
2. Danske Kirkebøger i Sydslesvig, ved Lars N. Henningsen, 117 sider, 1993.
3. Personarkiver i Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig, ved Lars N. Henningsen. (Under forberedelse).

Forsidebilledet:

Pastor Schjørring, Rendsborg, døber 10 børn i St. Nicolai kirke, Egernførde ca. 1951.

Bagsidebilledet:

Et kikk ind i Arkivets magasin. I forgrunden kirkebøger, i baggrunden arkivpakker fra førstepræsten og kirkekontoret. Foto Ingo Nissen, 1993.

24 danske præster virker i dag i Dansk Kirke i Sydslesvig. Om deres arbejde vidner kirkebøger og andre arkivalier, som afleveres til

Arkivet ved Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig.

Denne lille bog fortæller om og registrerer de danske kirkebøger i Sydslesvig. De ligner kirkebøgerne nord for grænsen, men er på mange måder noget helt for sig selv.

Studieafdelingen ved

Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig